

Elisa Niemistö & Emma Teperi

LUOKANOPETTAJIEN KOKEMUKSIA ALA- KOULUIKÄISEN OPPILAAN PSYYKKISEN OI- REILUN KOHTAAMISESTA KOULUTUKSEN KENTÄLLÄ

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Elisa Niemistö ja Emma Teperi: Luokanopettajien kokemuksia alakouluikäisen oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamisesta koulutuksen kentällä
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää luokanopettajien kokemuksia oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamisesta alakoulussa. Psyykkisellä oireilulla tarkoitetaan mielialaan ja poikkeavaan käyttäytymiseen liittyvää oireilua. Tutkimus on yhteiskunnallisesti tärkeä, sillä varhaisella puuttumisella voidaan ehkäistä oireilun johtamista vakavampiin mielenterveyshäiriöihin. Aihetta on tutkittu sen ajankohtaisuuteen nähden vähäisesti, etenkin alakoulun kontekstissa ja luokanopettajien näkökulmasta.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Aihetta käsiteltiin oppilaiden psyykkisen oireilun ilmentymisen, luokanopettajien tukikeinojen sekä luokanopettajien ammatillisten valmiuksien teema-alueiden kautta. Haastatteluihin osallistui viisi luokanopettajaa, joilla ei ollut erityisopettajan pätevyyttä.

Tutkimus osoitti, että luokanopettajat kokevat tunnistavansa oppilaan psyykkistä oireilua suhteellisen hyvin, mutta se saattaa jäädä myös havaitsematta. Oppilaiden psyykinen oireilu saattoi näkyä luokkahuoneessa esimerkiksi haitallisina käyttäytymismalleina tai erilaisina tunnetiloina. Luokanopettajat kokivat oppilaan oireilusta saamansa tiedon tärkeäksi, mutta he kokivat saaneensa tietoa vanhemmilta tai muilta tahoilta vaihtelevasti. Psyykkisesti oireilevan oppilaan tukeminen tapahtui konkreettisina pedagogisina keinoin luokan sisällä, kuten strukturoidulla arjella sekä opettajan ja oppilaan välisellä vuorovaikutuksella. Lisäksi oppilasta voitiin tukea kodin ja koulun välisen yhteistyön sekä moniammatillisten tahojen avulla. Luokanopettajat kokivat luokanopettajakoulutuksen tarjoamat ammatilliset valmiudet liittyen oppilaan psyykkiseen oireiluun heikoiksi. Lisäksi suurin osa luokanopettajista koki jääneensä yksin psyykkisesti oireilevien oppilaiden kanssa, mikä vaikutti heikentävästi heidän työssä jaksamiseensa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kouluille ja opettajille tarvittaisiin yhteisiä toimintamalleja psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen. Luokanopettajat toivoivat yhteisiä toimintamalleja uhkaaviin tilanteisiin, psyykkisesti oireilevan oppilaan konkreettisiin tukikeinoin sekä oppilaan ohjaamiseen eteenpäin muille virallisille tahoille. Lisäksi luokanopettajien työelämän valmiuksia ja työssä jaksamista tulisi tarkastella luokanopettajakoulutuksen tarjoamien ammatillisten valmiuksien sekä kunnallisten resurssien osalta. Koulun ja kunnan resurssit vaikuttavat siihen, kuinka hyvin luokanopettaja pystyy tukemaan psyykkisesti oireilevaa oppilasta.

Avainsanat: psyykinen oireilu, luokanopettajien kokemukset, alakoulu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	PSYKKINEN OIREILU JA KOULUTUKSEN KENTTÄ	6
2.1	MIELENTERVEYSHÄIRIÖT JA PSYKKINEN OIREILU.....	6
2.2	KOULUTUKSEN KENTTÄ.....	7
2.3	KOULU JA OPPILAAAN MIELENTERVEYS.....	8
2.4	VARHAINEN PUUTTUMINEN.....	9
3	KOULU JA OPETTAJA MIELENTERVEYDEN TUKIJANA	11
3.1	KOULU TUKEMASSA OPPILAAAN MIELENTERVEYTTÄ.....	11
3.1.1	<i>Tuen järjestäminen perusopetuksessa</i>	11
3.1.2	<i>Koulun ja kodin yhteistyö</i>	13
3.1.3	<i>Tunnetaitojen harjoittelu</i>	14
3.2	OIREILEVA OPPILAS KOULUN ARJESSA.....	15
3.3	LUOKANOPETTAJAN VALMIUDET JA JAKSAMINEN.....	16
4	MENETELMÄT	18
4.1	TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT.....	18
4.2	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
4.3	AINEISTON ANALYSOINTI.....	21
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
5.1	OPPILAAAN PSYKKISEN OIREILUN ILMENEMINEN LUOKANOPETTAJIEN KOKEMANA.....	23
5.1.1	<i>Oppilaan psyykkisen oireilun ilmeneminen koulun arjessa</i>	23
5.1.2	<i>Tieto oppilaan psyykkisestä oireilusta</i>	25
5.2	LUOKANOPETTAJIEN TUKIKEINOT PSYKKISESTI OIREILEVILLE OPPILAILLE.....	26
5.2.1	<i>Oppilaan psyykkistä oireilua tukevat tahot</i>	26
5.2.2	<i>Luokanopettajien käyttämät keinot psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseksi</i>	28
5.2.3	<i>Resurssien vaikutus psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseen</i>	29
5.3	LUOKANOPETTAJIEN AMMATILLISET VALMIUDET TUKEA PSYKKISESTI OIREILEVIA OPPILAITA 31	
5.3.1	<i>Luokanopettajien ammatillisia valmiuksia vähentävät tekijät</i>	31
5.3.2	<i>Luokanopettajien ammatillisia valmiuksia lisäävät tekijät</i>	33
5.3.3	<i>Luokanopettajien työssä jaksaminen psyykkisesti oireilevien oppilaiden kohtaamisessa</i>	35
5.4	TULOSTEN YHTEENVETO.....	37
6	POHDINTA	39
6.1	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	43
6.1.1	<i>Tutkimuksen luotettavuus</i>	44
6.1.2	<i>Tutkimuksen eettisyys</i>	45
6.2	JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUSAIHEET.....	46
6.2.1	<i>Tutkimuksen johtopäätökset</i>	46
6.2.2	<i>Jatkotutkimusideat</i>	48
7	LÄHTEET	50

1 JOHDANTO

Luokanopettaja on tärkeässä asemassa alakouluikäisen lapsen elämässä (Minkinen 2011, 63). Luokanopettajilla nähdään olevan hyvät lähtökohdat havaita lasten mielenterveyshäiriöitä jo varhaisessakin vaiheessa (Elonheimo 2010, 76; Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010; Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010, 2038), koska opettajalla on mahdollisuus tehdä erilaisia havaintoja oppilaasta koulun arjessa (Tetri 2009, 75). Asialla on kuitenkin käänköpuolensa, sillä samojen lasten kanssa työskentely päivästä tai vuodesta toiseen voi turruttaa opettajan havaintokykyä (Tetri 2009, 37).

Oppilaan psyykinen oireilu aiheuttaa paljon avuttomuutta, epävarmuutta ja jopa pelkoa erityisesti aloittelevien opettajien joukossa (Blomberg 2008, 126–127). Opettajien kokemuksen mukaan oppilaiden psyykinen oireilu on tunnistettavissa, mutta se koetaan haastavana ja jopa uuvuttavana (Ojala 2017, 91). Tämä vaikutti opettajien kokemukseen oman ammattitaidon riittävydestä (Helin 2016; Ojala 2017, 91).

Luokanopettajien kokemuksia psyykkisesti oireilevista oppilaista ei kuitenkaan ole tutkittu riittävästi. Psyykkiseen oireiluun liittyen on tehty tutkimuksia (mm. Helin 2016; Ojala 2017; Ruutu 2019), mutta useat niistä ovat keskittyneet koko peruskouluun (Ojala 2017) ja luokanopettajien lisäksi muihin ammattilaisiin, kuten varhaiskasvattajiin tai sosiaalihuollon työntekijöihin (Helin 2016). Tämän vuoksi on tärkeää tutkia luokanopettajien kokemuksia alakouluikäisten oppilaiden psyykkisestä oireilusta ja lisätä ymmärrystä aiheesta sekä nostaa se yhteiskunnallisesti tärkeäksi keskustelunaiheeksi.

Aihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti tärkeä. Mediassa on noussut paljon keskustelua ja pelkoa siitä, ovatko nykylapset psyykkisesti huonovointisempia kuin ennen (Ylen lehdistötiedote 28.11.2018). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastoraportin mukaan psykiatrisen erikoissairaanhoidon avohoidon käyntien määrä kasvoi vuonna 2017 voimakkaasti ja hoitoilmoitusrekisteriin ilmoitettiin aiempaa tarkemmin käyntejä (Järvelin, Kääriäinen & Passoja 2018).

Tämä ei kuitenkaan viittaa väestön huonontuneeseen mielenterveyteen vaan parantuneisiin mielenterveyspalveluihin (Soisalo 2012, 16). Asenteet mielenterveyshäiriöitä kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi ja apua haetaan herkemmin (Soisalo 2012, 16; Sourander, Niemelä, Santalahti, Helenius & Piha 2008, 326).

Kevään 2020 koronapandemia vaikuttaa myös suomalaiseen koulujärjestelmään (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020). Tällöin myös tukea tarvitsevien oppilaiden asema sekä opettajien resurssit ja valmiudet saattavat nousta uudella tavalla yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön. Tämä voi lisätä mielenterveyden tukemiseen tarvittavia resursseja tulevana syksynä, minkä takia aiheen käsitteleminen on erityisen ajankohtaista ja yhteiskunnallisesti merkittävää.

Psyykinen oireilu vaikuttaa edelleen olevan tietyissä määrin tabu, eikä mielenterveyshäiriöistä puhuta avoimesti. Myös Blombergin tutkimuksessa (2005, 125) ilmeni, ettei psyykkisiä häiriöitä oteta yhtä vakavasti kuin muita sairauksia. Psyykkisesti oireilevat voivat kohdata ennakkokäsityksiä tai leimaamista (Lönnqvist & Lehtonen 2017b, 19). Tämä ilmiö on havaittu myös tuoreessa vuonna 2019 tehdyssä tutkimuksessa, jossa todetaan, että noin puolet mielenterveyshäiriöistä kärsivistä kokee tulleen leimatuksi häiriönsä vuoksi (Mielenterveyden keskusliitto 2019).

Aikaisempien tutkimusten mukaan luokanopettajakoulutus ei kuitenkaan tarjoa riittävää tietopohjaa mielenterveyshäiriöiden tukemiselle ja tunnistamiselle (Blomberg 2008; Honkanen, Moilanen, Taanila, Hurtig & Koivumaa-Honkanen 2010, 279; Tetri 2009, 35). Tämän takia on tärkeää tutkia, millaisiksi luokanopettajat itse kokevat ammatilliset valmiutensa tänä päivänä ja millaista tukea he kaipaisivat nyt ja tulevaisuudessa.

Tässä tutkimuksessa kartoitetaan luokanopettajien kokemuksia ja valmiuksia kohdata psyykkisesti oireileva oppilas alakoulun arjessa. Tarkoituksena on selvittää, miten luokanopettajat kokevat oppilaiden psyykkisen oireilun näkyvän alakoulun arjessa ja millaisin keinoin luokanopettajat kokevat voineensa tukea psyykkisesti oireilevia oppilaita. Lisäksi selvitetään, millaisiksi luokanopettajat kokevat omat ammatilliset valmiutensa psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen ja miten se vaikuttaa heidän työssään jaksamiseensa.

2 PSYKKINEN OIREILU JA KOULUTUKSEN KENTTÄ

2.1 *Mielenterveyshäiriöt ja psyykinen oireilu*

Mielenterveyshäiriöihin voi liittyä emootioiden, kognitioiden sekä käytöksen vaikeuksia (Huttunen 2017; Lönnqvist & Lehtonen 2017a, 62). Mikäli yksilön ajatukset, mieliala tai käytös vaikuttavat ihmissuhteisiin, toimintakykyyn tai tuottavat kärsimystä, on luultavasti kyse mielenterveyshäiriöstä (Huttunen 2017; Lönnqvist & Lehtonen 2017a, 62). Mielenterveyden häiriötä tutkitaan etenkin psykiatrisen lääketieteen alalla, joka perustuu aivotutkimuksen lisäksi käyttäytymis- ja sosiaalitieteisiin (Lönnqvist & Lehtonen 2019).

Mielenterveyden häiriöt voidaan luokitella oireyhtymiksi, jotka kuvaavat häiriötä kliinisesti (Lönnqvist 2019). Mielenterveyshäiriötä voidaan tarkastella ICD-10-tautiluokituksen avulla (Lönnqvist 2019). Tautiluokitus perustuu Maailman terveysjärjestön luokitukseen, joka on ollut käytössä Suomessa vuodesta 1996 alkaen (Lönnqvist 2019). Tautiluokitus sisältää diagnoosit eri taudeille, vammoille, sairauksille tai kuoleman syille (THL 2011). Diagnoseja käytetään terveydenhuollossa eri tarkoituksiin, mutta myös rekisteri-ilmoituksissa, kuolintodistuksissa tai vakuutuksissa (THL 2011). Tautiluokitus on siis hierarkkinen järjestelmä, joka sisältää diagnoosit ja niiden selitteet suomeksi ja ruotsiksi (THL 2011).

Tässä tutkimuksessa käytetään psyykinen oireilu -käsitettä, jolla tarkoitetaan mielenterveyshäiriöistä aiheutuvaa oireilua. Psyykinen oireilu kattaa alleen sekä käyttäytymiseen että mielenterveyteen liittyvän oireilun oppilaan arjessa (Ojala 2017), minkä vuoksi se kattaa tässä tutkimuksessa ilmenneen oireilun laajemmalla tasolla. Tutkimuksessa ei myöskään korosteta diagnoosia, minkä takia psyykinen oireilu on tarkoituksenmukaisempi käsite tähän tutkimusasetelmaan ja kattaa alleen myös diagnosoimattomat oppilaat, jotka luokanopettajien mukaan kärsivät psyykkisestä oireilusta.

Lasten mielenterveyshäiriöt eroavat aikuisten mielenterveyshäiriöistä, sillä niiden diagnosointi voi olla haastavampaa. Lapset kehittyvät nopeasti, ja yksilöiden sekä sukupuolten välillä voi olla kehityksen eri vaiheissa huomattavia eroja, mikä hankaloittaa häiriöiden arviointia. (Hannukkala & Salonen 2008, 16; Sourander & Marttunen 2016.) Lapsuusiässä yleisimpiä mielenterveyshäiriötä ovat ahdistuneisuuden, aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt, käytöshäiriöt sekä masennus (Huikko, Kovanen, Tornainen-Holm, Vuori, Lämsä, Tuulio-Henriksson & Santalahti 2017, 11). Kouluikäisen masennus ilmenee esimerkiksi alakuloisuutena, surullisuutena ja voimakkaana itsekritiikkinä (Minkkinen 2011, 65). Oireita voivat olla myös esimerkiksi psykosomaattinen oireilu, vaikeus suorittaa koulu-tehtäviä sekä kiinnostuksen puute (Talala 2019, 53). Vuonna 2016 julkaistun Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria -kirjan mukaan noin 7–10 prosentilla lapsista on ahdistuneisuushäiriö, 5 prosentilla aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, 4–6 prosentilla käytöshäiriö ja 1–3 prosentilla masennus (Sourander & Marttunen 2016). On siis todennäköistä, että jokaisella alakoulun luokalla on vähintään yksi oppilas, jolla on jokin mielenterveyshäiriö.

Nuoruudessa mielenterveyshäiriöt ovat kaksi kertaa yleisempiä kuin lapsuudessa. Nuorten yleisimpiin mielenterveyshäiriöihin lukeutuvat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytös- sekä päihdehäiriöt. Varhaisnuoruudessa, 12–14 vuoden iässä, tapahtuu nopeita fyysisiä muutoksia ja mielialat voivat ailahtella voimakkaasti. (Marttunen, Huurre, Strandholm & Viialainen 2013, 8–10.) Varhaisnuoruus sijoittuu ala- ja yläkoulun siirtymävaiheeseen.

2.2 Koulutuksen kenttä

Koulutuksen kentällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa perusopetukseen sisältyvää alakoulua, johon sisältyy luokanopettajan opetus- ja kasvatustyön lisäksi myös niiden ulkopuolinen yksilöllinen vuorovaikutus opettajan ja oppilaan välillä. Alakoulu kattaa luokat ensimmäisestä kuudenteen.

Perusopetusta ohjaa velvoitteet, jotka perustuvat perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen, valtioneuvoston asetuksiin sekä opetussuunnitelman perusteisiin (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, POPS 2014, 14). Perusopetuksen tarkoituksena on luoda perusta yleissivistykselle sekä tukea op-

pilaiden kasvua ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen (POPS 2014, 14; perusopetuslaki 628/1998, 2§). Perusopetukseen liittyy oppivelvollisuus, joka alkaa sinä vuonna, jolloin lapsi täyttää seitsemän vuotta ja päättyy, kun oppimäärä on suoritettu tai sen alkamisesta on kulunut 10 vuotta (perusopetuslaki 628/1998, 26§). Oppivelvollisia ovat kaikki Suomessa vakituisesti asuvat lapset (perusopetuslaki 628/1998, 26§).

2.3 Koulu ja oppilaan mielenterveys

Oppilaan mielenterveyshäiriö voi vaikuttaa hänen oppimiseensa sekä muuhun toimintaan koulun arjessa (Kaltiala-Heino ym. 2010; Pönkkö 2005, 57). Toisaalta oppimisvaikeudet, heikko koulumenestys, runsaat poissaolot, koulukiusaaminen tai kaveriporukan ulkopuolelle jääminen voivat olla mielenterveyshäiriön riskitekijöitä (Kaltiala-Heino ym. 2010). Nämä ovat havaittavissa koulun arjessa ja niihin on koululla mahdollisuus puuttua esimerkiksi moniammatillisen oppilashuollon avulla (Kaltiala-Heino ym. 2010). Lapsuusiän mielenterveyshäiriöt heikentävät oppilaan koulusuoritumista sekä ennustavat oppilaan myöhäisempää mielenterveyden tilaa (Honkanen, Moilanen, Taanila, Hurtig & Koivumaa-Honkanen 2010, 281). Toimiva oppilas- ja kouluterveydenhuolto on tärkeä taho oppilaiden mielenterveyden edistämässä ja mahdollisten häiriöiden hoitamisessa (Kaltiala-Heino ym. 2010). Suomalaisen tutkimuksen mukaan oppilailla, jotka kokivat saavansa enemmän tukea luokanopettajaltaan, oli vähemmän masennusoireita kuin vähemmän tukea saavilla oppilailla (Minkkinen 2011, 80). Toisen tutkimuksen mukaan opettajien tai vanhempien arviot lapsen hoidon tarpeesta ennustivat myöhemmin havaittuja vaikeuksia ja psykiatrisia diagnooseja (Sourander ym. 2005). Jos luokanopettajien oppilaantuntemusta käytetään avuksi, on luokanopettajilla hyvät mahdollisuudet havaita oppilaan mielenterveyshäiriöitä, mikäli heillä olisi tähän sopivat menetelmät (Honkanen 2010, 281). Usein oppilaan mielenterveyshäiriö jää kuitenkin havaitsematta luokanopettajien puutteellisten menetelmien vuoksi (Honkanen 2010, 281).

Oppilaiden psyykkisen oireilun hoito aloitetaan usein myöhässä, eikä apua ole välttämättä saatavilla tai hoito ei ole tarpeeksi kattavaa (Blomberg 2008, 125; Pönkkö 2005; Talala 2019, 41). Hoitoa on usein saatu vasta, kun tilanne on muut-

tunut akuutiksi (Blomberg 2008, 126; Pönkkö 2005, 57). Noviisiopettajia koskevassa tutkimuksessa havaittiin opettajien kokevan, ettei heillä ole riittävästi tietoa oppilaista, jotta he voisivat ennakoida oppilaan toimintaan liittyviä tilanteita (Blomberg 2008, 124). Vastaavia tuloksia on noussut esille myös Pönkön (2005) tutkimuksessa, jossa havaittiin, että oppilaan auttamista hankaloittaa oppilaan opetuksen kannalta välttämättömän tiedon puute. Yksittäinen oireileva oppilas voi käytöksellään vaikuttaa koko luokan tarkoituksenmukaiseen ja mielekkääseen toimintaan (Blomberg 2008, 125). Jotta opettaja voisi tehdä työnsä mahdollisimman hyvin, on tärkeää, että oppilasta koskeva tieto kulkee sujuvasti opettajan ja vanhempien välillä (Blomberg 2008, 153).

2.4 Varhainen puuttuminen

Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan riskilasten tunnistamista, havainnointia ja arviointia sekä mahdollisten interventioiden aloittamista eli tuen tarpeen kartoittamista (Oja 2012, 42; Opetusministeriö 2007, 56). Toimilla on tarkoitus ehkäistä ongelmien kasautumista sekä estää oppilaan syrjäytyminen (Oja 2012, 42; Ojala 2017, 91–92). Ruudun (2019) tutkimuksen mukaan lapsen ja nuoren psyykinen oireilu voi nostaa koulunkäynnin keskeytymisen riskiä. Näin ollen voidaan nähdä, että varhaisella puuttumisella on suuri merkitys oppilaan hyvinvoinnille ja koulunkäynnille. Lisäksi varhainen puuttuminen on yhteiskunnan talouden kannalta merkittävää, sillä kasautuneiden ja vaikeampien ongelmien hoitaminen on yhteiskunnalle kalliimpaa (Ojala 2017, 91–92).

Varhainen puuttuminen lähtee usein liikkeelle oppilaan läheisen huolesta (Opetusministeriö 2007, 56). Opettajilla on hyvät mahdollisuudet havaita lasten oireita tai poikkeavaa käytöstä (Elonheimo 2010, 76; Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010; Kaltiala-Heino ym. 2010, 2038; Tetri 2009, 75), sillä heillä on mahdollisuus verrata oppilaan käyttäytymistä suhteessa muihin saman ikäisiin (Hietala ym. 2010) sekä puuttua siihen varhain (Hannukkala & Salonen 2008). Pönkön (2005, 56) mukaan opettajat ottavat ensisijaisesti yhteyttä kotiin ja moniammatilliseen oppilashuoltoon.

On kuitenkin mahdollista, että opettajat eivät huomaa oppilaan psyykkistä oireilua, joka voi olla hyvin huomaamatonta esimerkiksi masennustapauksissa tai

oireilun ollessa sisäänpäin suuntautunutta (Ojala 2017, 91). Ojalan (2017) väitöskirjan mukaan opettajilla on myös vaikeuksia erottaa psyykkinen oireilu esimerkiksi murrosiän psyykkisestä sisäänpäin kääntyneestä oireilusta.

Koska varhaiset interventiot ja tukitoimet ovat tärkeitä, on kehitettävä sellaisia yksinkertaisia käytäntöjä, joiden avulla opettajilla olisi paremmat mahdollisuudet havaita oppilaan mahdollinen psyykkinen oireilu (Honkanen ym. 2010; Ruutu 2019) ja näin edistää oppilaan mielenterveyttä sekä ehkäistä häiriöitä (Honkanen ym. 2010; Kaltiala-Heino ym. 2010). Varhaisella puuttumisella on todettu olevan myönteisimmät tulokset yksilön hyvinvoinnin kannalta (Ojala 2017, 91). Varhainen puuttuminen ja tukitoimien suunnittelemisen sekä toteuttaminen tulisi kuitenkin aina tehdä yhteistyössä kodin sekä moniammatillisen yhteisön kanssa (Opetusministeriö 2007, 56).

3 KOULU JA OPETTAJA MIELENTERVEYDEN TUKIJANA

Kouluyhteisön tulee olla jokaiselle oppilaalle turvallinen, minkä takia myös mielenterveyteen liittyvät tarpeet tulee huomioida koulun arjessa (Kaltiala-Heino ym. 2010). Koulun ilmapiirillä, opettajien tuella ja koulutyön aiheuttamalla paineella on keskeinen merkitys oppilaiden hyvinvointiin ja siksi niihin tulisikin kiinnittää erityistä huomiota (Ahonen 2010). Vaikka oppilaan hyvinvointiin tulee kiinnittää huomiota ja opettajalla on vastuu oppilaan oppimisen mahdollistamisesta mielenterveyshäiriöstä huolimatta, ei opettajalla ole hoitovastuuta eikä hänen ammatilliseen tehtävänsä kuulu oppilaan mielenterveyshäiriön hoitaminen (Kaltiala-Heino ym. 2010).

3.1 Koulu tukemassa oppilaan mielenterveyttä

3.1.1 Tuen järjestäminen perusopetuksessa

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan jokainen oppilas tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että hänen oppimisestaan ja hyvinvoinnistaan välitetään (POPS 2014, 15). Mikäli oppilaan oikeus hyvään opetukseen ei toteudu, voi se vaikuttaa heikentävästi oppilaan kasvuun ja kehitykseen (POPS 2014, 15). Jotta opetussuunnitelman mukaiset arvot toteutuvat, on tärkeää, että koulu tukee jokaista oppilasta yksilönä myös mielenterveyshäiriön uhatessa. Opetuksen tehtävänä on edistää oppilaiden välistä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta riippumatta mistään oppilaaseen liittyvästä tekijästä (POPS 2014, 18, 28). Tämä on lähtökohtana oppilaan yksilöllisen ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin tukemiselle ja kehittämiselle (POPS 2014, 18). Jokaisella oppilaalla on tasavertainen mahdollisuus saada tukea kehitykseen ja oppimiseen (POPS 2014, 27). Opettajan työn tukena toimii joissakin tilanteissa kou-

lunkäynninohjaaja, jonka työhön kuuluu tuen ja huomion antaminen tukea tarvitsevalle oppilaalle (Huhtanen 2007, 220–221). Koulunkäynninohjaaja voi toimia joko luokka-, koulu- tai kuntatasolla (Huhtanen 2007, 221).

Perusopetuksessa tukea tarjotaan kolmiportaisen tuen mallin mukaisesti ja mallin tavoitteena on ehkäistä ongelmien monimuotoistumista sekä pitkäaikaisvaikutuksia (POPS 2014, 61). Kolmiportaisen tason malli koostuu yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tasosta. Oppilas voi saada kerrallaan yhtä tuen tasoa ja sitä tulee antaa tarpeen mukaan. (POPS 2014, 61.)

Yleinen tuki on ensimmäinen askel oppilaan tukemiseksi. Toimet ovat yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja tai tukitoimia yhdessä opettajan ja muun henkilöstön kanssa. Tuen toteaminen ei vaadi erillistä selvitystä. (POPS 2014, 62–63.) Mikäli tuen tarve on säännöllisempää ja vaatii useampia tukikeinoja samanaikaisesti, voidaan oppilaalle antaa tehostettua tukea perustuen moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollon kanssa tehtyyn pedagogiseen arvioon (Opetusministeriö 2007; POPS 2014). Tuki on yleistä tukea vahvempaa sekä pitkäjänteisempää ja se kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan (POPS 2014, 63). Oppimissuunnitelma on oppilaan tuen aikainen suunnitelma hänen opinto-ohjelmansa toteuttamiseksi (Opetusministeriö 2007, 57). Tehostetun tuen päämääränä on ehkäistä ongelmien vaikeutumista tai niiden kasautumista (Huhtanen 2011, 110–111; Opetusministeriö 2007). Tehostetun tuen tukikäytänteet vastaavat normaaleja perusopetuksen tukimuotoja, joista esimerkkejä ovat eriyttäminen, ryhmäjaot ja tukiopetus tai osa-aikainen erityisopetus (Opetusministeriö 2007, 56).

Mikäli oppilaan kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteet eivät täyty muiden tukimuotojen keinoin, voidaan tukeutua erityiseen tukeen. Sen tavoitteena on mahdollistaa oppilaan oppivelvollisuuden täytyminen sekä pohjan rakentaminen tulevaisuuden muille opinnoille suunnitelmallisen ja kokonaisvaltaisen tuen avulla. Erityinen tuki vaatii moniammatillisesti toteutetun pedagogisen selvityksen. Oppilaalle annetaan erityisopetusta hänelle tehdyn henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. (POPS 2014, 65–66.) Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma kertoo, miten tukitoimet ja opetus järjestetään sekä perusteet tuen järjestämiselle (Honkanen & Suomala 2009, 24; Opetusministeriö 2007, 58). Opetusta voidaan yksilöllistää ja oppilas on oikeutettu saamaan erityisopetusta (POPS 2014).

Perusopetuksen opetussuunnitelman (2014, 77) mukaisesti jokaisella oppilaalla on oikeus oppilashuoltoon, joka nähdään keskeisenä toimijana oppilaiden auttamisessa ja tukemisessa (Huhtanen 2007, 188). Oppilashuollon toiminta tapahtuu moniammatillisessa yhteistyössä (Honkanen & Suomala 2009; POPS 2014, 77), ja sen palveluihin kuuluvat koulupsykologin, -kuraattorin ja -terveydenhoitajan palvelut (POPS 2014,77). Oppilashuolto voi keskittyä kouluun yhteisönä tai toimia yksilötasolla yksittäisten oppilaiden kanssa (POPS 2014, 79). Oppilashuoltoa on kuitenkin myös kritisoitu, sillä sen nähdään reagoivan hitaasti oppilaiden ongelmiin eivätkä toimet ole aina riittävän kattavia (Huhtanen 2007, 188).

3.1.2 Koulun ja kodin yhteistyö

Perusopetuslaissa todetaan, että koulun tulee toimia yhteistyössä kotien kanssa (perusopetuslaki 628/1998, 3§). Perusopetuksen opetussuunnitelman (POPS 2014, 35) mukaan kodin ja koulun yhteistyö tulisi olla luonteeltaan oppilaiden kasvua ja kehitystä edistävää sekä hyvinvointia ja turvallisuutta lisäävää. Huoltajien kanssa toteutettu yhteistyö on osa koulun toimintakulttuuria ja sitä voidaan toteuttaa yhteisö- ja yksilötasolla. Lapsen huoltajalla on ensisijainen vastuu kasvatuksesta, minkä takia huoltajan täytyy saada ajankohtaista tietoa lapsensa kasvusta ja oppimisesta. (POPS 2014, 35–36.)

Pääasiallinen vastuu kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä on opettajalla (Blomberg 2008, 153). Opettajan tehtävänä on tasavertaisen suhteen luominen, josta sekä koulu että koti hyötyvät pyrkiessään tukemaan oppilaan kasvua ja kehitystä (Blomberg 2008, 142). Opettajat kokevat kodin ja koulun välisen yhteistyön tärkeäksi, sillä koululla ja vanhemmilla on yhteinen tavoite, lapsen kasvattaminen (Lindström 2006, 52). On myös havaittu, että kodin ja koulun välinen yhteistyö on merkittävää oppilaan vanhemmille (Heikkilä 2010). Mikäli opettaja onnistuu luomaan luottamuksellisen suhteen lapsen vanhempien kanssa, voi opettaja myös saada herkemmin lapsen kasvattamisen ja opetuksen järjestämisen kannalta kallisarvoista tietoa (Blomberg 2008, 153). Suhteen luominen voi olla haastavaa, mikäli opettajalta puuttuu vanhempien osoittama tuki (Blomberg 2008, 127).

Opettajat eivät koe koulun ja kodin välistä yhteistyötä pääsääntöisesti stressaavana tai uuvuttavana, vaikka opettajilla on kokemuksia myös stressaavista

tilanteista (Lindström 2006). Oppilaiden vanhempien kohtaaminen voidaan kokea kuormittavaksi, mikäli vanhemmat eivät tunnu ymmärtävän opettajan yhteydenoton taustalla vaikuttavia syitä (Talala 2019, 220). Tämä voi näkyä opettajalle vanhempien välttelevänä käytöksenä ja johtaa oppilaan auttamisen estymiseen (Blomberg 2008, 145). Noviisiopettajiin keskittyneen tutkimuksen (Blomberg 2008) mukaan kodin ja koulun välinen yhteistyö vie opettajilta paljon aikaa (Blomberg 2008, 150). Lisäksi kodin ja koulun välisen vuorovaikutuksen koettiin opettajan työn herkimmäksi ja tunnepitoisimmaksi alueeksi. Vuorovaikutuksessa esille nousseet ongelmat koettiin kuormittaviksi. (Blomberg 2008, 142, 150.)

Kodin ja koulun välinen yhteistyö luo parhaimmillaan pohjan lapsen kasvulle turvallisessa ja välittävässä ympäristössä (Hannukkala & Salonen 2008, 54). Koulu yhteisön moniammatillisen oppilashuollon lisäksi lasten vanhempien ja koulun välinen yhteistyö on tehokas keino lapsen mielenterveyden tukemiseksi (Hannukkala & Salonen 2008, 27; Vuokila-Oikkonen 2012, 54; Weare & Nind 2011, 65).

3.1.3 Tunnetaitojen harjoittelu

Tunnekasvatus ja tunnetaidot ovat toimintaa, jotka ilmenevät koulun jokapäiväisessä arjessa (Jalovaara 2005, 97). Tunnetaidoilla tarkoitetaan tunteisiin liittyviä taitoja, kuten esimerkiksi tunteiden säätelyä, ymmärtämistä ja tiedostamista (Lahtinen & Rantanen 2019, 26). Lapsen tunnetaidot voivat näkyä koulun arjessa impulssien hallintana (Jalovaara 2005, 96) tai omien tunteiden sanoittamisena (Talala 2019, 48). Tunnetaidot on nostettu esille osana opetussuunnitelman itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen laaja-alaista osaamistavoitetta (POPS 2014, 22). Tunnetaidot esiintyvät myös yksittäisten oppiaineiden tavoitteissa ja sisällöissä.

Koulussa mielenterveyden edistäminen voi näkyä tunnetaitojen vahvistamisen lisäksi kannustavana ilmapiirinä ja sosiaalisten taitojen vahvistamisena (Hannukkala & Salonen 2008). Tutkimusten mukaan luokan ilmapiirillä on vaikutusta lasten mielenterveyteen (Somersalo, Solantaus & Almqvist 2002). Tunteet voivat toimia oppimisen edistäjänä tai hidastajana, minkä lisäksi luokan ilmapiirillä on todettu olevan vaikutusta oppimistuloksiin (Lahtinen & Rantanen 2019).

3.2 Oireileva oppilas koulun arjessa

Oppilaan psyykkinen oireilu voi näkyä koulun arjessa monin tavoin. Oppilaantuntemuksella on merkittävä rooli psyykkisen oireilun tunnistamisessa (Ojala 2017, 95), jotta se olisi erotettavissa lapsen synnynnäisestä temperamentista (Keltikangas-Järvinen 2011, 102). Tätä varten opettajilla tulisi välineet oppilaan synnynnäisen temperamentin tunnistamiseen (Mullola 2012), jottei psyykkinen oireilu sekoittuisi oppilaan luonnolliseen biologispohjaiseen temperamenttiin. Tässä tutkimuksessa ulospäin suuntautuneella psyykkisellä oireilulla ei tarkoiteta temperamenttia tai oppilaan persoonallisuuspiirteitä, sillä niitä ei voi suoralinjaisesti olettaa psyykkiseksi oireiluksi.

Ojalan (2017, 91) mukaan oppilaan psyykkinen oireilu esiintyy luokanopettajien mukaan usein ulospäin suuntautuneena toimintana. Kaikkea ulospäin suuntautunutta toimintaa ei voida kuitenkaan tulkita psyykkiseksi oireiluksi (Ojala 2017, 91). Ulospäin suuntautunut psyykkinen oireilu voi ilmetä esimerkiksi aggressiivisuutena tai normien piittaamattomuutena (Ojala 2017, 58; Ruutu 2019, 90). Kaikki psyykkinen oireilu ei kuitenkaan näy ulospäin suuntautuneena toimintana, vaan oppilas voi oireilla myös sisäänpäin (Ojala 2017, 91–92). Sisäänpäin suuntautunut psyykkinen oireilu voi luokahuoneessa näkyä esimerkiksi oppilaan apaattisuutena tai ahdistuneisuutena (Ojala 2017, 59; Ruutu 2019, 90). Tutkimusten mukaan hiljaiset ja vetäytyvät oppilaat saattavat jäädä opettajan huomion ja koulun tarjoaman tuen ulkopuolelle osin tai kokonaan (Ojala 2017, 91; Ruutu 2019, 4). Toisaalta Minkkinen (2011, 76) toteaa, että tämä voi johtua myös siitä, ettei masentunut lapsi välttämättä kykene tunnistamaan opettajan antamaa tukea, sillä oireileva oppilas voi tulkita opettajan viestit kielteisemmin kuin oppilas, joka ei kärsi masennuksesta.

Varhaisella ja oikein kohdistetulla tuella sekä kodin ja koulun tiiviillä yhteistyöllä on ratkaiseva merkitys (Ruutu 2019, 223). Tutkimuksen mukaan oppilaat sekä vanhemmat ovat saaneet tukea, mutta sitä on saatu vaihtelevasti eikä varhainen puuttuminen toteudu vielä kunnolla (Ruutu 2019, 230). Koulun arjessa psyykkisesti oireilevaa oppilasta tukee koulun hyväksyvä ilmapiiri (Ruutu 2019, 223; Somersalo, Solantaus & Almqvist 2002) sekä hyvä yhteistyö muiden oppilaiden ja koulun henkilökunnan välillä (Ruutu 2019, 223). Lisäksi oppilasta voidaan tukea rätälöidyillä ja joustavilla pedagogisilla ratkaisuilla koulun arjessa

sekä mahdollistaa oppilaalle yksilöllinen etenemistahti koulutyössä (Ojala 2017, 77–79; Ruutu 2019, 223). Pedagogisia psyykkisesti oireilevaa oppilasta tukevia ratkaisuja koulun arjessa ovat muun muassa koulupäivän ennakoitavuus, eriyttäminen ja riittävä ohjaajien määrä luokassa (Ojala 2017, Ruutu 2019).

3.3 Luokanopettajan valmiudet ja jaksaminen

Opettajien kokemusten mukaan oppilaiden psyykinen oireilu tunnistetaan, mutta erityisesti ulospäin suuntautunut psyykinen oireilu koetaan haastavana ja jopa uuvuttavana (Ojala 2017, 91), eikä jatkotutkimuksiin- tai hoitoihin ohjaamisen ajankohdan tunnistaminen ole helppoa (Pönkkö 2005, 56). Kun oppilas oireilee psyykkisesti, koetaan opettajan roolin hahmottaminen vaikeaksi perinteisen roolin muuttuessa (Helin 2016, 40). Oppilaan psyykkiseen oireiluun suhtautumisessa on havaittu kuitenkin eroja opettajien välillä (Ojala 2017). Toiselle psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaaminen on myönteinen haaste, kun taas toiselle se saattaa olla hyvinkin stressaavaa (Ojala 2017). Tämän voidaan nähdä juontavan juurensa esimerkiksi opettajien koulutustaustaan (Ojala 2017, 95).

Oppilaan psyykinen oireilu ja sen hoitaminen aiheuttavat paljon avuttomuutta, epävarmuutta ja jopa pelkoa erityisesti aloittelevien opettajien joukossa (Blomberg 2008, 126–127). On havaittu, etteivät opettajien resurssit psyykkisestä oireilusta kärsivien oppilaiden tukemiseen ole riittävät (Minkkinen 2011, 80). Opettajat kokivat omat valmiutensa heikoiksi ja oman ammattitaidon riittävyttä kyseenalaistettiin (Helin 2016, 40). Toisessa tutkimuksessa ilmeni kokemuksia pedagogisen hallinnan tunteen menettämisestä, erityisesti ulospäin suuntautuneesti oireilevan oppilaan kanssa (Ojala 2017, 91). Ulospäin suuntautunut oireilu näkyy esimerkiksi impulsiivisuutena sekä aggressiivisuutena (Ojala 2017, 58). Helinin (2016, 31–32) tutkimuksessa lasten ja nuorten psyykkisen oireilun yleisimpänä muotona nousi esille aggressiivisuus, mikä nähtiin uhkana kouluympäristön turvallisuudelle. Kouluilla ei kuitenkaan ole riittävän kattavia turvallisuusmalleja vastaaviin tilanteisiin (Teperi ym. 2018, 3), mikä voi vaikuttaa myös opettajien työssä jaksamiseen.

Opettajat kokevat, että heidän tietonsa lasten ja nuorten psyykkisestä oireilusta on vähäistä ja he tarvitsisivat jatkokoulusta ja muilta saatavaa ammatillista tukea, jotta he pystyisivät vastaamaan työnsä ammatillisiin haasteisiin (Helin

2016, 40). Tukea kaivataan erityisesti kollegoilta saatuna vertaistukena sekä työssä jaksamisen kannalta että työnohjauksen tarpeena (Ojala 2017, 97). Tuen sekä täydennyskoulutuksen tarve jaksamisen tukena todettiin myös Pönkön (2005) tutkimuksessa.

Oppilaan psyykkinen oireilu vaikuttaa sekä oppilaaseen että opettajaan (Pönkkö 2005). Oppilaan oireiluun puuttumatta jättäminen voi johtaa ongelmien kasautumiseen sekä vaikeutumiseen, jolloin tilanne on myös opettajalle uuvuttava (Ojala 2017). Mikäli tilanne muuttuu pitkäaikaiseksi, vaikuttaa se opettajan voimavaroihin sekä työssä jaksamiseen (Ojala 2017, 96). Psykkisesti oireilevan oppilaan kanssa tilanteet voivat olla opettajalle vaikeita, jolloin opettaja ei koe hallitsevansa tilanteita, eikä tärkeitä onnistumisen kokemuksia synny riittävästi työssä jaksamisen kannalta (Blomberg 2008, 125). Erityisesti noviisiopettajien keskuudessa havahdutaan opettamisen emotionaalisesti rankkaan puoleen, kun odotukset ja illuusiot koulumaailmasta eivät vastaakaan todellisuutta (Blomberg 2008, 211). Voimavarojensa rajoilla oleva tai heikosti työssään jaksava opettaja ei toimi ammattimaisesti tai parhaalla mahdollisella tavallaan yhteistyössä opetusryhmänsä tai kollegoidensa kanssa (Ojala 2017, 96). Onkin havaittu, että opettajan työn kuormittavuus ja työuupumus voivat johtaa alanvaihtoon (Tuuliainen 2018, 43–44).

4 MENETELMÄT

4.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Eskolan ja Suorannan mukaan (1998, 19) laadullinen tutkimus soveltuu hyvin vähän tutkittuihin ilmiöihin, sillä sen avulla on mahdollista tuottaa perustietoa ilmiöstä. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, ettei tutkimukselle aseteta omia hypoteeseja (Eskola & Suoranta 1998, 19). Tämän tarkoituksena nähtiin se, että tutkimus aloitetaan mahdollisimman ennakkoluulottomasti (Eskola & Suoranta 1998, 19), jotta tutkijoiden omat ennakkokäsitykset eivät vaikuttaisi aineiston tulkintaan ja sen keräämiseen.

Tutkimuksessa on fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma. Laineen (2018) mukaan fenomenologia keskittyy tarkastelemaan asioita yksilön kokemusten ja merkitysmaailman kautta, jolloin yksilön omaa näkökulmaa korostetaan. Kokemukset ovat yksilölle omakohtaisia ainutlaatuisia tapahtumia, jotka ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan (Suorsa 2011, 174). Tässä tutkimusnäkökulmassa tarkoituksena on saada tietoa, jonka avulla voidaan ymmärtää paremmin elämän erilaisia ilmiötä (Laine 2018, 42). Fenomenologisen lähestymistavan nähdäänkin tarjoavan niin sanotusti rikasta ja syvää tietoa merkityksistä (van Manen 2016, 11).

Hermeneutiikassa on kyse ymmärtämisestä (Laine 2018, 28; Palmer 1969, 8) ja tulkinnasta (Laine 2018, 28). Tulkintoja tutkimuksessa tekee sekä haastateltava aiheeseen liittyen että haastattelija haastateltavan kertoman pohjalta (Laine 2018, 28). Tulkinnat tuovat fenomenologiseen tutkimukseen hermeneuttisen näkökulman. Hermeneuttinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ihmisten erilaisia merkityksiä laajempaan kohdejoukkoon sovellettavien yleistyksien sijaan (Laine 2018, 27–28) ja tarkastelemaan erityisesti yksilön subjektiivista kokemusta (Henriksson 2012, 121). Tällaiset tutkimukset toteutetaan usein, kuten myös tämäkin tutkimus, haastatteleamalla, sillä hermeneuttinen tutkimus perustuu ihmisten väliin kommunikaatioon (Laine 2018, 28).

Tutkimus toteutettiin kahden tutkijan yhteistyönä. Tutkijatriangulaatiolla tarkoitetaan tutkimusta, joka toteutetaan tutkijoiden yhteisymmärryksessä (Eskola & Suoranta 1998, 70). Parhaimmillaan tutkijatriangulaatio voi kehittää ja monipuolistaa tutkimusta ja tuoda esille moniulotteisempia näkökulmia (Eskola & Suoranta 1998, 70).

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin luokanopettajien kokemuksia alakouluikäisen oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamisesta. Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan tarkoituksena on kuvata luokanopettajien kokemuksia ilmiöstä, eikä tuottaa yleistettävää tietoa (Alasuutari 1999, 39; Eskola & Suoranta 1998, 61). Tutkimuksen tarkoituksena oli lisäksi tuottaa tietoa psyykkisen oireilun ilmenemisestä sekä sen vaikutuksista opettajan työhön ja jaksamiseen. Tutkimuskysymykset pyrittiin valitsemaan siten, että ne kattaisivat mahdollisimman monipuolisesti tutkimusaiheen eri näkökulmia. Tuomin ja Sarajärven (2018, 131) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskysymykset voivat muotoutua tutkimuksen aikana. Tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimuksen edetessä siten, että käsitteen mielenterveyshäiriö tilalle vaihdettiin käsite psyykkinen oireilu sekä tutkimuskysymyksiä tarkennettiin.

Tutkimuskysymykset kumpusivat lisäksi tutkijoiden omista mielenkiinnonkohteista, mutta myös Ojalan (2017) tutkimuksesta, jolloin tutkimusongelmat saivat myös teoreettista kontekstipohjaa. Ojalan (2017) väitöskirjatutkimuksesta poiketen tässä tutkimuksessa käsiteltiin myös luokanopettajien valmiuksia kohdata psyykkisesti oireileva oppilas alakoulun arjessa. Luokanopettajien ammatilliset valmiudet sekä työssä jaksaminen valikoitiin osaksi tutkimusongelmaa, sillä luokanopettajien jaksaminen on puhututtanut viime aikoina (ks. Juntunen & Nissilä 2019; OAJ:n tiedote 2020).

Tutkimus keskittyy tarkastelemaan kolmea tutkimuskysymystä:

1. Miten oppilaan psyykkinen oireilu ilmenee koulun arjessa luokanopettajan kokemana?
2. Miten luokanopettajat kokevat voineensa tukea psyykkisesti oireilevaa oppilasta?
3. Millaisiksi luokanopettajat kokevat omat ammatilliset valmiutensa tukea psyykkisesti oireilevia oppilaita?

4.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksen kohteena olivat luokanopettajat, joiden opetustehtävä kohdentuu peruskoulun alakoulun 1.–6. luokille. Tutkimus rajattiin koskemaan ainoastaan opettajia, jotka ovat valmistuneet luokanopettajaksi ilman erityisopettajan pätevyyttä. Tästä syystä aineenopettajat sekä erityisopettajat rajautuivat tutkimuksen ulkopuolelle, sillä tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää erityisesti luokanopettajien kokemuksia. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista.

Tutkimukseen osallistui viisi luokanopettajaa. Luokanopettajat olivat iältään 30–61-vuotiaita, ja heidän keski-ikänsä oli 42 vuotta. Opettajien työuran pituus vaihteli neljästä vuodesta 32 vuoteen, ja he olivat valmistuneet luokanopettajiksi vuosien 1994–2016 välillä. Haastateltavat kerättiin ottamalla yhteyttä Tampereen alueen alakoulujen rehtoreihin sekä ilmoittamalla (ks. liite 2) tutkimukseen osallistumisen mahdollisuudesta kahdessa eri Facebook-ryhmässä, Alakoulun aarreitassa sekä Suomen opettajien ja kasvattajien foorumissa. Yksi haastateltavista saatiin tutkijoille entuudestaan tutun henkilön välityksellä. Tutkimuksesta rajautui pois kolme opettajaa, jotka eivät täyttäneet tutkimusta varten asetettuja edellä mainittuja kriteerejä. Alun perin haastattelut oli tarkoitus suorittaa henkilökohtaisten tapaamisten kautta, mutta kevään 2020 koronapandemian ja koko maata koskevan poikkeustilan vuoksi haastattelut jouduttiin toteuttamaan puhelimitse. Haastattelut kestivät 23–40 minuuttia.

Tutkimus toteutettiin teemahaastattelulla, jonka runko on näkyvillä liitteessä 1. Teemahaastattelun aihepiirit suunniteltiin huolellisesti etukäteen. Teemahaastattelun kolme teemaa olivat oppilaan psyykkisen oireilun ilmeneminen, psyykkisesti oireilevan oppilaan tukeminen sekä luokanopettajien ammatilliset valmiudet. Teemahaastattelut toteutettiin puolistrukturoituna, jolloin haastatteluille oli suunniteltu etukäteen, teemoihin pohjautuvat, valmiit kysymykset, mutta haastateltaville ei annettu valmiita vastausvaihtoehtoja (Eskola & Suoranta 1998, 87). Näin ollen haastateltavat saivat vastata omien kokemustensa pohjalta. Kaikkien haastateltavien kanssa käytiin läpi samat teemat sekä niihin pohjautuvat kysymykset. Teemojen ja kysymysten käsittelyn laajuus ja kysymysasettelu saattoivat vaihdella haastateltavien välillä (Eskola & Suoranta 1998, 87). Teemojen käsittely

eteni samassa järjestyksessä kaikkien haastateltavien kanssa. Teemahaastattelun vahvuutena on se, että tutkittavat pääsevät sanoittamaan omia ajatuksiaan vapaammin (Eskola & Suoranta 1998, 88).

4.3 Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin mukaillen Tuomin ja Sarajärven (2018, 92) laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analysointirunko esitellään liitteessä 4. Sisällönanalyysi on kirjoitetun, kuullun ja nähdyn sisällön analysointia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78). Sisällönanalyysin avulla on mahdollista tuottaa tutkitusta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa, jolloin aineisto saadaan esitettyä sanallisesti kadottamatta aineiston sisällön syvempää sanomaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–91). Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä tarkoitetaan analyysitapaa, joka lähtee liikkeelle itse aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Fenomenologishermeneuttisille tutkimuksille tällainen analyysitapa on yleinen (Tuomi & Sarajärvi 2018). Analysoinnissa on myös vaikuttaneita teoriaohjaavasta analyysista, jossa teorian nähdään vaikuttavan analyysin taustalla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 81). Luvuissa kaksi ja kolme esitely tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys on vaikuttanut haastattelurungon muodostumiseen, mutta varsinainen analyysi etenee aineistolähtöisen analysointirungon mukaisesti.

Teemahaastattelussa teemoittelu tapahtuu haastattelurunkoa mukaillen (Eskola 2018, 188). Aineiston analysointi aloitettiin litteroimalla teemahaastattelut, jotka nauhoitettiin tutkimukseen osallistuneiden luokanopettajien luvalla. Jokainen haastattelu litteroitiin omaan tiedostoon. Litteroinnin jälkeen aineistoa analysoitiin ensiksi teemoittelemalla. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston tarkastelua eri teemojen kautta (Eskola & Suoranta 1998, 175–176; Tuomi & Sarajärvi 2018, 79). Tässä tutkimuksessa teemoittelu tapahtui keräämällä jokaisesta haastattelusta sitaatteja neljän otsikon alapuolelle: 1) luokanopettajan taustatiedot, 2) oppilaan psyykkisen oireilun ilmeneminen alakoulun arjessa, 3) luokanopettajan tarjoama tuki psyykkisesti oireilevalle oppilaalle, 4) luokanopettajan ammatilliset valmiudet kohdata psyykkisesti oireileva oppilas. Sitaateista muodostettiin alustavia tuloksia. Lopullisiksi tämän tutkimuksen teemoiksi valittiin ilmeneminen, tuki ja valmiudet.

Aineiston syvällisempää analysointia jatkettiin aluksi kummankin tutkijan osalta itsenäisesti aineiston sisällön luokittelun ja tyypittelyn avulla. Luokittelulla tarkoitetaan aineiston läpikäyntiä luokkien kautta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 79). Tässä tutkimuksessa luokkia olivat muun muassa tieto oppilaan psyykkisestä oireilusta ja konkreettiset tuen keinot luokkahuoneessa. Tyypittely on aineiston ryhmittelyä samankaltaisuuksien mukaisesti (Eskola & Suoranta 1998, 182). Vaikka tutkimus on luonteeltaan laadullinen, tuloksia analysointiin myös määrällisesti kvantifioimalla (Eskola & Suoranta 1998, 165). Kvantifioinnilla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan laskemista, esimerkiksi kuinka monta kertaa jokin tietty asia mainitaan aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Kvantifiointia voidaan käyttää sisällönanalyysin apuna (Tuomi & Sarajärvi 2018, 89). Tässä tutkimuksessa kvantifiointia hyödynnettiin siten, että sen avulla aineistosta saatiin esille yleisimmin mainitut luokat, jotka esitellään tulosten kuviossa (ks. kuvat 1–6).

Analysointivaiheessa hyödynnettiin tutkijatriangulaatiota vertailemalla tutkijoiden havaintoja sekä keskustelemalla niistä. Aineistosta etsittiin eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2018) sekä ryhmiteltiin aineistoa erilaisiin luokkiin. Uudelleenryhmittelyn avulla päädyttiin lopulliseen luokitteluun, jonka avulla tulokset esitetään seuraavassa luvussa.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelulla ja tutkimukseen osallistui viisi luokanopettajaa, joilla ei ollut erityisopettajan pätevyyttä. Luokanopettajat olivat iältään 30–61-vuotiaita, ja heidän keski-ikänsä oli 42 vuotta. Enemmistö haastateltavista luokanopettajista oli naisia. Luokanopettajien työuran pituus vaihteli neljästä vuodesta 32 vuoteen, ja he olivat valmistuneet luokanopettajiksi vuosien 1994–2016 välillä. Haastateltavat kerättiin ottamalla yhteyttä Tampereen alueen alakoulujen rehtoreihin sekä ilmoittamalla (ks. liite 2) tutkimukseen osallistumisen mahdollisuudesta kahdessa eri Facebook-ryhmässä, Alakoulun aarraitassa sekä Suomen opettajien ja kasvattajien foorumissa. Yksi haastateltavista saatiin tutkijoille entuudestaan tutun henkilön välityksellä.

5.1 Oppilaan psyykkisen oireilun ilmeneminen luokanopettajien kokemana

5.1.1 Oppilaan psyykkisen oireilun ilmeneminen koulun arjessa

Jokainen tutkimukseen osallistunut luokanopettaja havaitsi oppilaan psyykkistä oireilua alakoulun arjessa jollakin tavalla. Luokanopettajat nimesivät useita erilaisia oppilaan toimintatapoja, joilla oppilaan psyykinen oireilu ilmeni luokkahuoneessa. Viidestä luokanopettajasta kolme mainitsi oppilaan oireilun ilmenevän häiriökäyttäytymisenä sekä oppilaan vetäytymisenä luokkayhteisön yhteisöllisestä toiminnasta. Häiriökäyttäytyminen ilmeni esimerkiksi sääntöjen piittaamattomuutena, huonona käytöksenä, uhmakkuutena tai muina haitallisina käyttäytymismalleina.

Luokanopettajat kokivat, että oppilaan oireilu näkyi luokkatilanteessa myös erilaisin emotionaalisin tavoin. Luokanopettajien mukaan oppilas saattoi olla ahdistunut, kokea vihaa tai pelkoa. Ahdistuneisuus saattoi näkyä institutionaalisen ahdistuksena tai vihana koulua kohtaan tai yleisenä ahdistuksena sekä motivaati-

tion ja innostuksen puutteena koulunkäyntiä kohtaan. Psykkisesti oireilevien oppilaiden tunnetilat saattoivat vaihdella paljon päivästä toiseen. Lisäksi yksi luokanopettajista mainitsi, ettei oppilas nähnyt mitään hyvää itsessään tai muissa. Kaksi luokanopettajista mainitsi myös, että psyykinen oireilu voi ilmentyä hiljaisesti, esimerkiksi oppilaan viiltelyjäkinä tai itsetuhoisina ajatuksina piirroksissa sekä kirjoitelmissa.

Luokanopettajien mukaan oppilaan psyykinen oireilu näkyi oppilaan koulunkäynnissä sekä oppilaan koulun ulkopuolisessa elämässä. Luokanopettajat kertoivat, että oppilaan psyykkisen oireilun tunnistamista helpottaa se, että oppilas toimii pääasiallisesti oman ikäluokkansa keskuudessa, jolloin poikkeava käytös on helpommin tunnistettavissa. Isossa koululuokassa oppilas voi oireilla eri tavoin kuin esimerkiksi kotona nelihenkisessä perheessä. Kaksi luokanopettajaa mainitsi, että aloite oppilaan psyykkiseen oireiluun puuttumisesta on lähtenyt luokanopettajilta itseltään.

Luokanopettajat kokivat, että oppilaan kaikki oireiluksi nähty toiminta ei kuitenkaan ole psyykkistä oireilua, vaan voi myös liittyä oppilaan persoonallisuuteen ja temperamenttiin. Tämän takia oppilastuntemus koettiin tärkeäksi opettajan ammatilliseksi taidoksi. Osa luokanopettajista koki, että heidän on vaikeaa määritellä mikä oppilaan käyttäytymisestä on mielenterveyshäiriöstä johtuvaa oireilua, mikä on oppilaan luonnollista persoonallisuuteen tai temperamenttiin liittyvää käyttäytymistä ja mikä on lähtöisin esimerkiksi päihteiden käytöstä.

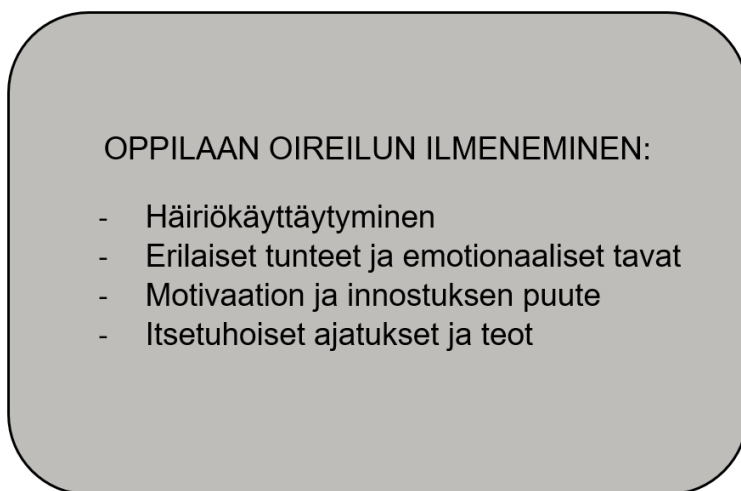
Oppilaan psyykinen oireilu vaikutti myös muun luokan työskentelyyn. Oireilu saattoi luoda oppilasryhmään ristiriitatilanteita ja konflikteja, jotka saattoivat näkyä kiusaamisena tai ulkopuolisuuden tunteena, ja loivat näin kielteistä ilmapiiriä. Yksi luokanopettajista koki, että luokassa, jossa haasteita ja oireilua esiintyi paljon, oli vaikeaa luoda hyvää yhteishenkeä.

Luokanopettajien näkemykset jakautuivat kahtia sen suhteen, miten he kokivat oppilaan psyykkisen oireilun vaikuttavan heidän omaan työhönsä. Osa luokanopettajista koki, että oppilaan oireilu ei vaikuta heidän normaaliin työhönsä luokassa, kun taas osa nosti esille kasvaneen työmäärän ja opetusmenetelmien uudelleen organisoimisen. Jokainen luokanopettajista nosti kuitenkin esille tarpeen oireilevan oppilaan yksilöllisemmästä huomioimisesta.

”No sanotaan, että ei se ihan niin kun normaalityöhön oo sillä tavalla, muuta kun tietenkkin, että varmaan on antanut sitten sille kyseiselle oppilaille enemmän aikaa ja huomioo.” (H2)

”[J]a se tietysti vaikuttaa koko koulutyöhön et ei siinä voi vaatia et laskeppa matikkaa tai luepa kirjaa tai teepä tehtäviä et sit periaatteessa yritetään rauhoittaa sitä lasta ja sanottaa niitä sen tunteita.” (H1)

”[N]oh on se vaikuttanu mun työhön sillä tavalla että tuntuu että työtä on aika paljon. Ja joutuu eri tavalla sitten ehkä jotain asioita käymään läpi ja miettimään juttuja uusiks sen vuoks että miten sais ehkä motivoitua paremmin tai - - joutunu valitsemaan sellasia työtapoja mitkä sopii niille oppilaille paremmin.” (H4)

KUVIO 1. Oppilaan psyykkisen oireilun ilmeneminen luokahuoneessa luokanopettajien kokemana

5.1.2 Tieto oppilaan psyykkisestä oireilusta

Jokainen tutkimukseen osallistunut luokanopettaja koki vanhemmilta tai muilta tahoilta saadun tiedon oppilaan mielenterveyshäiriöstä tai psyykkisestä oireilusta tärkeäksi. Useimmiten luokanopettajan saama tieto oppilaan psyykkisestä oireilusta oli loppujen lopuksi saatu oppilaan perheeltä, mutta tiedon saamiseen on koettu liittyvän tietokatkoksia, peittelyä ja tiedon saamisen hitautta. Luokanopettajat kokivat, että tietokatkoksien taustalla on saattanut vaikuttaa se, etteivät vanhemmat aina itse osaa nähdä tai tunnistaa lapsen hyvinvoinnin tilaa. Osassa tapauksissa tieto oppilaan oireilusta tuli kuitenkin luokanopettajalle kohtuullisen nopeasti luokanopettajan pitämien tutustumispalaverien tai perheen esille tuoman huolen kautta. Lisäksi tietoa oppilaan oireilusta on saatu oppilaalta itseltään, hänen kavereiltaan tai oppilaan aikaisemmalta opettajalta.

Luokanopettajat kokivat, että tieto lapsen psyykkisestä oireilusta paransi luokanopettajan ymmärrystä oppilaan käyttäytymisestä ja helpottavan oppilaan tukemista. Yksi luokanopettajista koki, että työtä on jopa mahdotonta tehdä ilman riittävää tietoa oppilaan mielenterveyshäiriöstä. Tästä huolimatta aineistosta nousi esille, että tietoa oppilaan oireilusta ja mahdollisista tukitoimista jaetaan vähän.

“Mut ei voi tehdä sitä työtä ellei tiedä – – se on niin kun mahdotonta. Koska silloin voi myös rikkoa sen lapsen vahingossa.” (H5)

“Kyl se auttais tosi paljon, jos tietäis, että sä pystyt niin kun tietyllä tavalla laittamaan sen oppilaan käytöksen sillä tavalla johonkin kategoriaan et sä ymmärrät mistä se käytös juontaa juurensa ja et mistä se johtuu.” (H1)

“Et se opettajien mahdollisuus saada näitä tietoja on hyvin rajallinen ja jos ei oppilaat itse kerro tai vanhemmat kerro.” (H3)

5.2 Luokanopettajien tukikeinot psyykkisesti oireileville oppilaille

5.2.1 Oppilaan psyykkistä oireilua tukevat tahot

Luokanopettajat tukeutuivat useisiin eri tahoihin psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseksi. Moniammatillinen yhteistyö koettiin tärkeäksi ja jokainen luokanopettajista nimesi muita ammattilaisia sekä oppilaan vanhemmat, jotka auttoivat oppilaan tukemisessa. Neljä viidestä tutkimukseen osallistuneista luokanopettajista nosti esille yhteistyön merkityksen kodin ja koulun välillä. Kodin ja koulun yhteistyö ilmeni eri tavoin. Osa luokanopettajista koki, ettei oppilasta voi auttaa ilman yhteistyötä kodin kanssa ja että oppilaan vanhemmat ottavat vastaan kaiken tuen, mitä he koululta voivat saada psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseksi. Toisaalta luokanopettajilla oli myös kokemuksia siitä, että oppilaan koti ei ottanut vastaan koulun tarjoamaa tukea. Oppilaan vanhemmat eivät luokanopettajien mukaan osanneet nähdä oppilaan psyykkistä oireilua samalla tavalla kuin luokanopettaja. Tämä saattoi luokanopettajan kokemuksen mukaan johtua vanhempien omista haasteista tai siitä, että oppilaan vanhemmat näkivät psyykkisen oireilun osana oppilaan tavallista käyttäytymistä.

”No siis ensimmäisenä yhteistyö kotien kanssa, eli mitään lasten asioitahan on tosi vaikea hoitaa, jos ei tee yhteistyötä kodin kanssa.” (H5)

”[N]iin kyllä siellä vanhemmuus on vähän hukassa – – et kyllä he on niin ku ollu avoimia asiasta mutta sitten taas ei oikeen osaa niin kun ehkä sitten tukea ja ottaa neuvoja vastaan sit sillä tavalla tai siis silleen neuvoja vastaan väitetään mutta myös sinne kotia tarvittais jotain tukee.” (H2)

Lisäksi aineistosta nousi esille useita mainintoja moniammatillisen oppilashuollon merkityksestä psyykkisesti oireilevan oppilaan tukena. Luokanopettajat mainitsivat käyttäneensä oppilaan tukemiseksi koulukuraattorin, koulupsykologin, koulu-terveydenhoitajan sekä koululääkärin palveluita. Luokanopettajat nostivat oppilashuoltoon kuuluvista ammattinimikkeistä eniten esiin koulukuraattorin antaman tuen.

”Ja sitten toinen on mikä on, ni jotta sitä lasta voi auttaa, niin sitä ei yleensä tämmösiä lapsia voi ikinä opettaja voi yksin auttaa. Eli se tarvii siihen erityisopettajaa, koulukuraattoria, aika useesti terveydenhoitajaa, koululääkäriä, rehtoria.” (H5)

Neljä viidestä luokanopettajasta mainitsi saaneensa apua psyykkisesti oireilevan oppilaan koulunkäynnin tukemiseen erityisopettajilta. Maininnat erityisopettajista koskivat pääasiassa erityisopettajan pitämiä tunteja tehostettua ja erityistä tukea tarvitseville oppilaille. Vaikka useampi luokanopettajista nosti esille koulunkäynninohjaajan tärkeyden, vain yksi luokanopettajista mainitsi, että hänellä on luokassa koulunkäynninohjaaja apuna.

Luokanopettajat mainitsivat, että usein lapsen mielenterveyshäiriön tukemisen apuna ovat mukana myös koulun ulkopuoliset tahot, kuten kunnallinen terveydenhuolto tai sosiaalipalvelut. Aineistosta nousi esille mainintoja perheneuvolasta, lasten ja nuorten psykiatrian osastosta sekä lastensuojelusta.

OPPILASTA TUKEVAT TAHOT:

- Koti / vanhemmat
- Koulukuraattori
- Erityisopettaja
- Psykologi
- Kunnallinen terveydenhuolto ja lastensuojelu

KUVIO 2. Luokanopettajien mainitsemat psyykkisesti oireilevaa oppilasta tukevat tahot

5.2.2 Luokanopettajien käyttämät keinot psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseksi

Kaikki luokanopettajista nostivat esille tuen keinona yksilöllisen vuorovaikutuksen oppilaan kanssa. Vuorovaikutuksella luokanopettajat tarkoittivat keskustelua oppilaan kanssa ja hänen yksilöllistä huomioimistaan. Lisäksi oppilaiden kanssa oli harjoiteltu vuorovaikutustaitoja, kuten ystävällistä puhetta, toisen ihmisen kohtaamista ja aidon kontaktin harjoittelua esimerkiksi silmiin katsomisella. Seuraavaksi yleisimmin aineistosta nousi esille rutiinit, ennakoitavuus ja selkeät struktuurit. Näillä tarkoitettiin esimerkiksi työjärjestyksen pitämistä esillä, joka loi oppilaalle ennakoitavuutta ja sitä kautta turvallisuuden tunnetta koulupäivään. Luokanopettajat kokivat, että selkeät rajat ja säännöt ovat sellaisia, joita jokainen lapsi tarvitsee koulun arjessa.

”Selvät rajat minkä sisällä ollaan. Ja sellasta rajoja ja rakkautta niinko vanhemmillakin.” (H3)

Useampi luokanopettaja käytti erilaisia yksilöllisiä sopimuksia psyykkisesti oireilevien oppilaiden kanssa heidän tukemisekseen. Näissä sopimuksissa korostui oppilaan yksilöllinen huomioiminen. Yksilöllisillä sopimuksilla tarkoitettiin esimerkiksi lupaa poistua oppimistilanteesta sekä oppilaan tai muiden aikuisten kanssa sovittuja pieniä, konkreettisia keinoja oppilaan tukemiseksi. Osalla psyykkisesti oireilevista oppilaista oli mahdollisuus käyttää kuulokkeita tai korvatulppia oppimistilanteissa.

”Et esimerkiksi, jos on laps joka vetäytyy, et sun pitäis, et sä saat vaikka kaksi kertaa viikossa olla välitunnilla sisällä, niin kun ladata akkuja, yksin. Mut sen edellytyksenä onkin se, että sä tuut joka päivä muiden kanssa samaan pöytään syömään.” (H5)

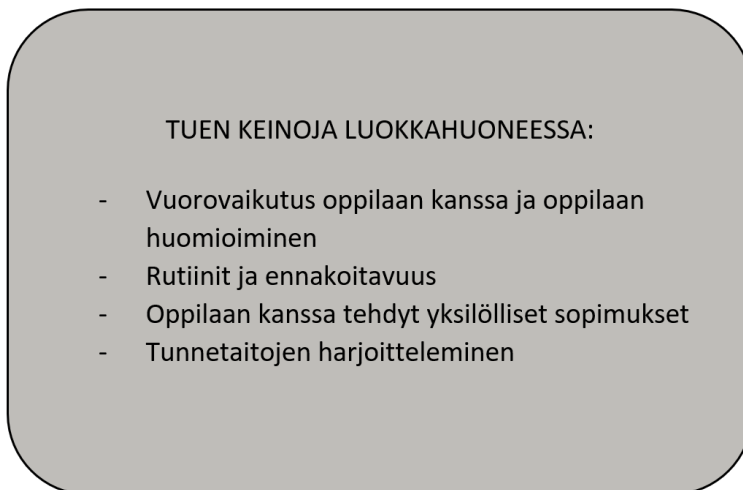
”[O]n sovittu muutaman oppilaan kanssa et saa lähtee tota vaikka luokasta tohon käytävän puolelle rauhattuun, jos tilanne alkaa niin sanotusti keittää yli.” (H4)

”[N]iin sitten on sovittu, että no siinä hetkessä sä otat sen punasen tussin sitten näkyville, jos et sä pysty sanomaan sitä asiaa ja sit mä tiedän, että sä saat mennä tonne takasohvalle ja olla siellä ihan rauhassa lopputunnin.” (H5)

Osa luokanopettajista mainitsi tunnetaitojen harjoittelemisen, mikä oli koettu hyödylliseksi koko luokkaan kohdistuvana, mielenterveyttä tukevana, keinona. Tunnetaitoja harjoiteltaessa opeteltiin nimeämään ja tunnistamaan tunteita sekä säätelemään niitä. Luokanopettajat kokivat, että varsinkin pienten oppilaiden kanssa

tunteiden sanottaminen oppilaalle oli tärkeää, jotta oppilas oppi tunnistamaan omia tunteita. Lisäksi muutama luokanopettaja kertoi käyttävänsä oppilaiden tunnetaitojen lisäämiseen ja mielenterveyden tukemiseen tehtäviä, joissa tarkoituksena oli etsiä kiitollisuuden aiheita omasta arjesta.

Aikaisemmin mainittujen yleisimpien tukikeinojen lisäksi luokanopettajat mainitsivat myös muita tuen keinoja, joilla he kokivat tukevansa psyykkisesti oireilevaa oppilasta. Näitä olivat istumajärjestys, luokkakoko, erilaiset työskentelytavat ja tukiopeus. Luokanopettajan maininta istumajärjestyksestä koski sitä, että istumajärjestys suunnitellaan siten, että se tukee psyykkisesti oireilevan oppilaan oppimista. Riittävän pienellä luokkakoolla koettiin olevan etua siksi, että luokanopettajalla on silloin paremmat mahdollisuudet tukea luokan oppilaita yksilöllisemmin. Riippuen oppilaasta erilaiset työskentelytavat vaihtelivat opettajalähtöisistä opetusmenetelmistä oppilaslähtöisempiin menetelmiin, jotta ne tukisivat psyykkisesti oireilevaa oppilasta mahdollisimman hyvin. Lisäksi luokanopettajat nostivat esille, että psyykkisesti oireilevaa oppilasta tuki turvallinen kouluympäristö, jossa oppilas pystyi kohtaamaan turvallisia ja luotettavia koulun henkilökuntaan kuuluvia aikuisia.

KUVIO 3. Luokanopettajien yleisimmin mainitsemat konkreettiset tukikeinot luokkahuoneessa

5.2.3 Resurssien vaikutus psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseen

Luokanopettajat kokivat, että psyykkisesti oireilevan oppilaan saamiin tukimuotoihin vaikuttivat heidän omien ammatillisten resurssien lisäksi myös koulun ja

kunnan tarjoamat resurssit liittyen oppilaan psyykkiseen oireiluun ja sen tukemiseen. Maininnat resursseista koskivat muun muassa henkilö- ja aikaresursseja. Neljä viidestä luokanopettajasta koki, että koulun tai kunnan puutteelliset resurssit näkyivät psyykkisesti oireilevien oppilaiden kohdalla hitaina ja riittämättöminä tukitoimina. Toisinaan psyykkisesti oireilevan oppilaan tukitoimiin ryhdyttiin vasta, kun oppilaan psyykkistä oireilua koskeva tilanne oli edennyt jo pitkälle ja tuen tarve oli muuttunut akuutiksi. Luokanopettajat toivoivat, että moniammatillinen yhteistyö toimisi sujuvammin ja luokanopettajien esille tuomaan huoleen oppilaista vastattaisiin nopeammin sekä koulu- että kuntatasolla.

”Rattaat pyörii niin hitaasti. Pahimmillaan mä oon olen ollut huolissani oppilaasta 1.–2. luokasta lähtien ja vasta seiskaluokalle mentäessä on sitten jotakin tapahtunut.” (H3)

”Sitten kun oli tämmösiä aggressiivisia, uhkaavia tilanteita, ni sit mä sain sen ohjaajan tähän luokkaan – – Et tavallaan onni, et näin kävi niin sai sen ohjaajan sitten tähän. Mutta on se kurja, et tavallaan pitää oottaa, et jotain sattuu, et saa apua ulkoo.” (H4)

”[O]n tänä syksynä aika paljon tehnyt niitä, tai tänä lukuvuonna niitä lastensuojeluilmoituksia. – – että myöskään ne ei johda oikeen mihinkään toimenpiteisiin sitten siellä. En tiedä heidän sitä prosessia, et miten se etenee, mutta vähän on semmonen fiilis, että ei niistä mitään apuakaan oo ollu näillä lapsille.” (H4)

Jokainen haastateltu luokanopettaja totesi, että mielenterveyshäiriön hoitaminen ei kuulu luokanopettajan työhön. Kuitenkin osa luokanopettajista nosti esille, että puutteellisten mielenterveyspalveluihin kohdistuvien resurssien vuoksi mielenterveyshäiriöiden hoitaminen tuntui luokanopettajien kokemuksen mukaan jäävän yksinomaan heidän vastuulleen. Yhdellä luokanopettajista oli kokemus siitä, että oppilas, joka ei ole koulukuntoinen, palautettiin kouluun ja vastuu oppilaasta tuntui siirtyvän opettajalle esimerkiksi psykiatristen hoitotahojen sijaan.

”[K]oska opettajille yritetään jo sysätä niin paljon vastuuta kaikesta mikä ei oikeestaan ees meille kuulu kyllähän niinku tälläset mielenterveyshäiriöiden hoitamiset kuuluu jollekin muulle taholle kun luokanopettajalle.” (H1)

Luokanopettajat nostivat esille myös ajan rajallisuuden. Luokanopettajien aika oli riittämätöntä suhteessa tuen tarvitsijoihin isossa luokassa. Yksi luokanopettajista koki, että keskitasoisesti sekä erinomaisesti koulutyössä suoriutuvat oppilaat saavat vähemmän luokanopettajan antamaa huomiota, sillä luokanopettajien aika ja voimavarat keskittyvät erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin.

Kevään 2020 koronatilanne mainittiin kahdesti aineistossa. Luokanopettajat nostivat esille huolensa psyykkisesti oireilevien oppilaiden peruuntuneiden palausten ja lähitulevaisuudessa mahdollisesti lisääntyvien psyykkisten ongelmien suhteen, jotka teettäisivät lisää työtä poikkeustilan palautuessa normaaliksi. Luokanopettajat toivoivat, ettei koulua ja opettajia jätettäisi yksin psyykkisesti oireilevien oppilaiden kanssa, ja että mielenterveyden tukemiseen kohdistetut resurssit vastaisivat niiden todellista tarvetta.

5.3 Luokanopettajien ammatilliset valmiudet tukea psyykkisesti oireilevia oppilaita

Aineistosta ilmeni, että suurin osa luokanopettajista ei koe omia ammatillisia valmiuksiaan riittäviksi oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamiseksi alakoulun arjessa. Luokanopettajat osasivat nimetä tekijöitä, jotka joko paransivat tai heikensivät heidän ammatillisia valmiuksiaan.

5.3.1 Luokanopettajien ammatillisia valmiuksia vähentävät tekijät

Luokanopettajat kokivat, ettei luokanopettajakoulutus tarjoa riittävästi ammatillisia valmiuksia psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen. Toisaalta luokanopettajat kokivat, ettei luokanopettajakoulutus voisikaan tarjota valmiuksia mielenterveyshäiriöiden kohtaamiseen. Haastateltavat toivat esille, että jokainen oppilas oireilee omalla tavallaan eikä luokanopettajaopiskelijalla välttämättä ole vielä opintovaiheessa tarttumapintaa asioiden sisäistämiseksi. Toisaalta osa luokanopettajista koki, että erityispedagogiikan opinnot tulisi olla kaikille pakollisia jo peruskoulutusvaiheessa, jotta luokanopettajat voisivat paremmin kohdata psyykkisesti oireilevia oppilaita, varsinkin kun mielenterveyshäiriöt ovat yleistyneet alakoulussa.

”[M]utta ei peruskoulutus voi tarjota esimerkiksi niin kun skitsofrenisen oppilaan kohtaamiseen ihan hirveesti. Ja vaikka se tarjois, niin silloin ei oo ehkä kiinnittymispinta-alaa.” (H5)

”Ei me tarvita mitään täydennyskoulutusta, me tarvittais ylipäättään koulutusta siis peruskoulutusta jo näiden ongelmien kohtaamiseen.” (H3)

Luokanopettajien mielestä työyhteisön tuki ei ollut riittävää, jotta he voisivat tukea psyykkisesti oireilevia oppilaita parhaalla mahdollisella tavalla. Yksi luokanopettajista koki, ettei esimies vastannut hänen huoleensa koskien oppilaan psyykkistä oireilua ja tilanteessa luokanopettajan arvion mukaan tarvittavia jatkotoimenpiteitä. Luokanopettajien kokema tuen puute saattoi ilmentää kouluyhteisön eri ammattiryhmien aikataulupaineita koulun kasvatustyön ja peruskoulun opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi.

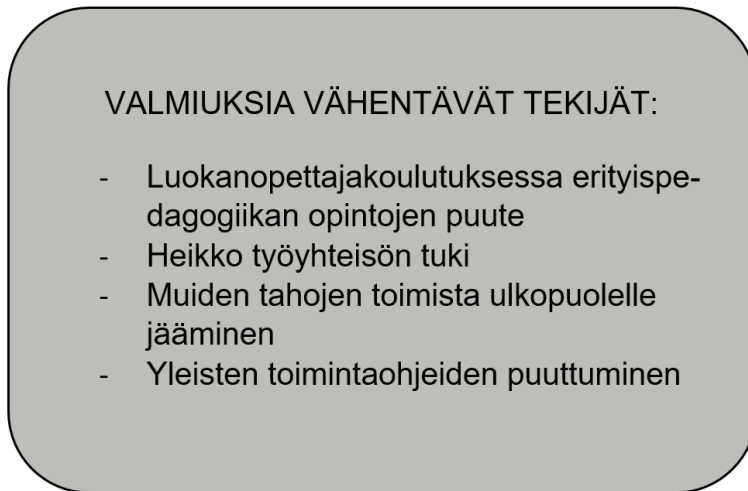
Osa luokanopettajista nosti esille kokemuksia ulkopuolelle jättämisestä niistä toimista, joita toteutettiin psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseksi muiden tahojen, kuten sosiaalihuollon osalta. Luokanopettajat esimerkiksi kokivat, että heidän tuli olla itse aktiivisia, jotta heitä ei jätettäisi muiden tahojen järjestämien tukitoimien suunnittelun tai kehittämisen palaverien ulkopuolelle.

Luokanopettajat nimesivät muutamia osa-alueita, joissa he olisivat tarvinneet lisääpua, jotta he voisivat paremmin tukea psyykkisesti oireilevia oppilaita. Kaksi luokanopettajista kaipasi laaja-alaista erityisopettajaa tuekseen luokkatyöhön, jotta psyykkisesti oireilevaa oppilasta voitaisiin tukea paremmin. Toisen heistä mukaan erityisopettajan tukea sai pääasiassa vain yksittäisen oppiaineen kohdalla, vaikka haasteet olivat moniulotteisempia, eivätkä rajoittuneet ainoastaan yksittäisten oppiaineiden didaktiikkaan. Yksi luokanopettajista nosti esille ajatuksen siitä, että jokaisella luokanopettajalla tulisi olla työparinaan aina koulunkäynninohjaaja.

“Ihan niin kun terveystieteissäkin, niin lääkärin työparina on aina sairaanhoitaja, niin opettajan työparina pitäis olla tää ohjaaja.” (H3)

Yksi luokanopettajista toivoi, että koululla olisi selkeämmät toimintamallit ja -ohjeet siihen, miten uhkaavissa tilanteissa, kuten väkivaltatilanteissa, tulisi toimia. Toinen luokanopettaja kaipasi koululta yhteistä linjaa siitä, mihin yhteistyö- tai ammatilliseen tahoon tulisi missäkin tilanteessa ottaa yhteyttä. Luokanopettajat kokivat oppilaan psyykkiseen oireiluun liittyvät tilanteet eri tavoin, mikä näkyi luokanopettajien erilaisina puuttumiskeinoina. Yksi haastatelluista luokanopettajista nosti esille, että esimerkiksi oppilaan psyykkiseen oireiluun liittyvässä haastavassa tilanteessa voivat luokanopettajien puuttumiskeinot vaihdella kotiin kohdistetusta sähköpostiviestistä lastensuojeluilmoitukseen.

Osa luokanopettajista koki, että koulutuksen tarjoamat vähäiset valmiudet kohdata psyykkisesti oireileva oppilas johtivat siihen, että työtä tehtiin pitkälti empatialla ja maalaisjärjellä. Erilaiset oppilaan tukemisen keinot määräytyivät luokanopettajan oman intuition kautta.

KUVIO 4. Luokanopettajien yleisimmin mainitsemat ammatillisia valmiuksia vähentävät tekijät psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamisessa

5.3.2 Luokanopettajien ammatillisia valmiuksia lisäävät tekijät

Luokanopettajat kokivat, että käytännön työ- ja elämäkokemus lisäsivät ammatillisia valmiuksia kohdata psyykkisesti oireilevia oppilaita. Aikaisemmat kokemukset mielenterveyshäiriöistä työssä ja vapaa-ajalla helpottivat uusissa tilanteissa toimimista, sillä tilanteeseen pystyi suhtautumaan analyttisemmin ja tilanteen kohtaamiseen oli jo kehittynyt keinoja. Lisäksi pitkä työura nähtiin eduksi, sillä pitkään työtä tehneellä luokanopettajalla ei kulu yhtä paljon aikaa opetuksen pedagogisten ja didaktisten ratkaisujen tekemiseen kuin noviisiopettajalla. Näin ollen luokanopettajan resursseja vapautui enemmän yksilölliseen oppilaiden kohtaamiseen.

Toiseksi luokanopettajat nostivat esille aikaisemmat luokanopettajakoulutuksen ulkopuoliset opintonsa, erilaiset koulutukset, oman ammattitaidon kehittämisen tai oman aktiivisuuden aiheen parissa. Haastattelujen mukaan luokanopettajaopinnot eivät lisänneet valmiuksia kohdata psyykkisesti oireileva oppilas, mutta erilaiset sivuaineopinnot, kuten erityispedagogiikka, psykologia sekä teologia, koettiin hyödyllisiksi, sillä ne lisäsivät luokanopettajan tietoa ja ymmärrystä

psykkisestä oireilusta. Aineistosta nousi kaksi mainintaa luokanopettajan lisäkouluttautumisesta. Yksi luokanopettajista kertoi, että hänen työntajansa vaati luokanopettajia kouluttautumaan säännöllisesti. Toinen lisäkoulutuksessa käyneistä luokanopettajista koki, ettei hänen saamansa koulutuksen anti soveltunut isoon luokkaan käytettäväksi. Lisäksi yksi luokanopettajista oli ollut mukana mielenterveyteen liittyvässä hankkeessa ja kokikin, että hänen teoreettiset valmiutensa olivat hyvät.

Luokanopettajat kokivat, että työyhteisöllä oli vaikutusta heidän ammatillisiin valmiuksiinsa kohdata psykkisesti oireileva oppilas. Suurin osa luokanopettajista nosti esille erityisopettajan tuen omaa ammatillista valmiutta lisäävänä tekijänä. Erityisopettajan tuella koettiin olevan merkitystä sekä vastuun jakamisen kannalta että oppilaan konkreettisesti tukemisessa. Lisäksi mainintoja esimiehstä ja kollegoiden tuesta nousi esille. Rehtorin tuki näyttäytyi luokanopettajille esimerkiksi luokkien uudelleenryhmittelyä ja koulunkäynninohjaajan tarjoamisena haastavien tilanteiden auttamiseksi. Kaksi luokanopettajista nosti esille, että muiden kollegoiden tai ammattilaisten kanssa puhuminen lisäsi omia ammatillisia valmiuksia, kun pystyi keskustelemaan psykkisesti oireilevan oppilaan tukemisiin liittyvistä toiminista.

Kaksi luokanopettajista nosti esille, että luokan muiden oppilaiden kyvykyys lisäsi valmiuksia tukea psykkisesti oireilevaa oppilasta. Aineistosta nousi esille kaksi näkökulmaa: toisaalta oppilaan kyvykyys näyttäytyi luokanopettajalle itsenäisenä pärjäämisenä ja toisaalta ryhmätöissä muiden oppilaiden, etenkin psykkisesti oireilevien, auttamisena. Lisäksi yksi luokanopettajista nosti esille, että pitkään saman luokan kanssa työskentely lisäsi valmiuksia havaita oppilaiden psykkistä oireilua, sillä luokanopettaja tunsi oppilaat ja heidän vanhempansa.

VALMIUKSIA LISÄÄVÄT TEKIJÄT:

- Kokemus
- Muut opinnot ja oma aktiivisuus
- Koulutukset
- Työyhteisö

KUVIO 5. Luokanopettajien yleisimmin mainitsemat ammatillisia valmiuksia lisäävät tekijät psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamisessa

5.3.3 Luokanopettajien työssä jaksaminen psyykkisesti oireilevien oppilaiden kohtaamisessa

Aineiston perusteella luokanopettajien jaksamista heikensivät tai paransivat useat tekijät. Luokanopettajat nostivat kuitenkin useammin esille omaa jaksamista heikentäviä tekijöitä. Ensinnäkin työn kuormittavuus koettiin omaa jaksamista heikentävänä tekijänä, sillä työtä koettiin olevan paljon ja oppilaisiin liittyvät erilaiset tilanteet jäivät pyörimään mielessä myös työajan ulkopuolella. Kolme viidestä luokanopettajasta koki työn olevan kuormittavaa, mutta puheenvuoroja työn kuormittavuudesta ilmeni yhteensä neljässä haastattelussa. Yhdessä haastattelussa mainittiin, että etenkin nuoret luokanopettajat uupuvat nopeasti saavuttuaan työelämään työn kuormittavuuden takia.

“[K]oko ajan joutuu olea kauheen tiukkana ja et tosi tiukat tavallaan säännöt ja raamit oltava siinä tekemisessä, et ei pysty yhtään hölläämään ja antaa itelle semmosia hengähdystaukoja siinä työssä.” (H4)

Luokanopettajat kokivat myös, että he joutuvat tekemään työtä, joka on heidän työnkuvansa ulkopuolella ja joihin heillä ei ole riittäviä ammatillisia valmiuksia. Tästä syystä psyykkisesti oireilevien oppilaiden kohtaaminen todettiin kuormittavaksi kahdessa eri haastattelussa. Heikot ammatilliset valmiudet psyykkisesti oireilevien oppilaiden kohtaamiseen koettiin myös vaikuttavan työssä jaksamiseen heikentävästi. Yksi luokanopettajista kertoi kokevansa luokkaympäristön ahdistavaksi, minkä takia oli vaikeampi löytää myönteistä energiaa itsestään.

“[E]t ei se mikään terve ja mukava ympäristö oo itekään työskennellä.” (H4)

Luokanopettajat kokivat, etteivät pärjää yksin työssään psyykkisesti oireilevan oppilaan kanssa, mutta tästä huolimatta neljä viidestä luokanopettajasta koki jääneensä yksin oireilevan oppilaan kanssa. Osa luokanopettajista koki, että esimerkiksi esimies ei osannut vastata heidän huoleensa omasta työssä jaksamisesta. Yksi luokanopettajista nosti myös esille, että luokanopettajan huoleen omasta työssä jaksamisesta vastataan koulutasolla melko hitaasti, ja avun saaminen vaatii omaa aktiivisuutta ja sinnikkyyttä. Pahimmillaan luokanopettajan kokemus avun puutteesta ja omasta heikosta jaksamisesta oli johtanut työpaikan vaihtamiseen.

Yksin jäämisen tunteen lisäksi aineistosta nousi esille myös muita kielteisiä tunteita. Luokanopettajat mainitsivat tunteneensa riittämättömyyttä, kriittisyyttä sekä syyllisyyttä psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamisessa. Kriittisyyden tunne nousi esille pohdinnoissa siitä, tekivätkö luokanopettajat oppilaiden psyykkisen oireilun tukemisen eteen riittävästi. Kriittisyys kohdistui luokanopettajiin itseensä ja heidän ammattitaitoonsa. Riittämättömyyteen liitettiin omien resurssien rajallisuus, sillä luokanopettajat kokivat, etteivät voineet riittävästi auttaa psyykkisesti oireilevia oppilaita. Vaikeaksi koettiin myös sen toteaminen, että luokanopettaja itse oli tehnyt riittävästi psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemiseksi ja oli muiden moniammatillisten tahojen vuoro auttaa. Aineistosta ilmeni, että syyllisyyden tunne kumpusi osin luokanopettajan riittämättömyyden tunteesta ja siitä ajatuksesta, olisiko luokanopettaja voinut vielä auttaa oppilastaan jotenkin.

Näiden lisäksi luokanopettajat osasivat nimetä jaksamiseen myönteisesti vaikuttavia tekijöitä. Koulun muiden aikuisten tarjoama tuki luokanopettajalle nähtiin työssä jaksamista lisäävänä tekijänä. Aineistosta nousi esille mainintoja esimiehestä, erityisopettajasta, muista kollegoista sekä työterveyshuollosta. Osa luokanopettajista koki saavansa esimieheltään tukea työssä jaksamiseen kannustamisella sekä kommentteilla luokanopettajan työpanoksen riittävydestä. Erityisopettajan tuki nähtiin tärkeänä työtaakan jakamisen kannalta, sillä luokanopettajat kokivat, että erityisopettajan laajemmista ammatillisista valmiuksista oli hyötyä luokanopettajalle psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemisessa. Lisäksi kollegoiden vertaistuki nähtiin tärkeänä, koska oppilaisiin liittyvistä tilanteista pystyi keskustelemaan ja jakamaan kokemuksiaan muiden ammattilaisten kanssa.

Yhdessä tapauksessa luokanopettaja oli ottanut yhteyttä työsuojeluun sekä työterveyteen ja koki saaneensa niiden kautta apua uuvuttavaan tilanteeseen.

JAKSAMISEEN KIELTEISESTI VAIKUTTAVAT TEKIJÄT:	JAKSAMISEEN MYÖNTEISESTI VAIKUTTAVAT TEKIJÄT:
<ul style="list-style-type: none">- Työn kuormittavuus- Yksin jäämisen tunne- Riittämättömyyden, kriittisyyden ja syyllisyyden tunne	Muiden aikuisten antama tuki: <ul style="list-style-type: none">- esimies- erityisopettaja- kollegat

KUVIO 6. Luokanopettajien jaksamiseen vaikuttavat tekijät

5.4 Tulosten yhteenveto

Oppilaan psyykinen oireilu näkyi luokkahuoneessa esimerkiksi haitallisina käyttäytymismalleina, ahdistuneisuutena ja tunnetilojen vaihteluna. Lisäksi psyykinen oireilu saattoi näkyä motivaation tai innostuksen puutteena. Näitä psyykkisen oireilun muotoja luokanopettajat kokivat pystyvänsä tunnistamaan, mutta psyykinen oireilu saattoi myös ilmetä hiljaisesti. Psyykinen oireilu vaikutti oppilaan lisäksi muihin oppilaisiin ja luokanopettajaan. Luokanopettajat kokivat tiedon oppilaan psyykkisestä oireilusta tärkeäksi, mutta heidän mukaansa he saivat tietoa oppilaan psyykkisestä oireilusta vaihtelevasti muilta tahoilta.

Psyykkisesti oireilevaa oppilasta tuettiin yhdessä kodin, moniammatillisen oppilashuollon sekä kunnallisten toimijoiden kanssa. Luokkahuoneessa luokanopettajat hyödynsivät rutiineja, yksilöllisiä sopimuksia sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja oppilaan psyykkisen oireilun tukemisessa. Neljä viidestä luokanopettajasta koki, että koulun ja kunnan resurssit eivät olleet riittäviä tuen tarvitsijoihin nähden.

Ammatillisiin valmiuksiin liittyen luokanopettajat nostivat esille oman rajallisen tietotaidon, puutteellisen koulutuksen sekä koulun yleisten toimintaohjeiden puuttumisen ammatillisia valmiuksia heikentävinä tekijöinä. Ammatillisia valmiuksia psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamisessa lisäsivät aiemmat opinnot,

työkokemus sekä oma aktiivisuus. Työssä jaksamiseen vaikuttivat työn kuormittavuus ja erilaiset työhön liittyvät kielteiset tunteet. Muista aikuisista koettiin olevan apua luokanopettajan työssä jaksamisen kannalta.

6 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin luokanopettajien kokemuksia ja valmiuksia kohdata psyykkisesti oireileva oppilas alakoulun arjessa. Tarkoituksena oli selvittää, miten luokanopettajat kokivat oppilaan psyykkisen oireilun näkyvän alakoulun arjessa ja millaisin keinoin luokanopettajat kokivat voineensa tukea psyykkisesti oireilevia oppilaita. Lisäksi selvitettiin, millaisiksi luokanopettajat kokivat omat ammatilliset valmiutensa psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen ja miten se vaikutti heidän työssään jaksamiseen.

Tämän tutkimuksen mukaan luokanopettajat kokivat havaitsevansa oppilaan psyykkisen oireilun alakoulun arjessa ja he kokivat osaavansa sanoittaa, miten oppilaan psyykinen oireilu oli luokahuoneessa ilmennyt. Oppilaan psyykinen oireilu ilmeni luokanopettajien mukaan koulun arjessa esimerkiksi häiriökäyttäytymisenä, motivaation ja innostuksen puutteena koulutyötä kohtaan sekä oppilaan hiljaisempaan psyykkisenä oireiluna, kuten itsetuhoisina ajatuksina tai ahdistuksena. Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös Ojalan (2017) ja Ruudun (2019) tutkimuksissa. On kuitenkin muistettava, että kaikki oppilaan psyykkiseltä oireilulta vaikuttava käyttäytyminen ja toiminta ei ole psyykkistä oireilua vaan voi olla oppilaan luonnollista biologispohjaista temperamenttia (Keltikangas-Järvinen 2011, 23). Ojala (2017, 95) toteaa, että opettajan oppilaantuntemuksella on merkittävä rooli oppilaan psyykkisen oireilun oikeanlaisessa tunnistamisessa. Tutkimuksen tulokset tukevatkin aikaisempaa kirjallisuutta siitä, että luokanopettajilla on hyvät mahdollisuudet havaita oppilaan normaalista poikkeavaa käytöstä (Elonheimo 2010, 76; Hietala ym. 2010; Kaltiala-Heino ym. 2010, 2038; Tetri 2009, 38, 75).

Luokanopettajat kokivat tiedon oppilaan psyykkisestä oireilusta tärkeäksi, sillä tiedon koettiin parantavan luokanopettajan ymmärrystä oppilaan oireilusta sekä parantavan luokanopettajien mahdollisuuksia vastata oppilaan psyykkiseen oireiluun erilaisin pedagogisin keinoin. Tutkimustulos on linjassa Blombergin

(2008, 153) tutkimustulosten kanssa, jossa opettajan tieto oppilaan psyykkisen oireilun merkityksellisyydestä nousi myös esille.

Luokanopettajat saivat tiedon oppilaan psyykkisestä oireilusta pääasiassa vanhemmilta, mutta joissakin tapauksissa aloite oppilaan psyykkiseen oireiluun reagoimisesta oli lähtenyt luokanopettajalta itseltään. Tätä tukee aikaisempi selvitys, jonka mukaan aloite oppilaan oireiluun puuttumisesta lähtee liikkeelle läheisen huolesta (Opetusministeriö 2007). Yllättäen kuitenkin yli puolet tutkimukseen osallistuneista luokanopettajista koki, että tietoa lapsen psyykkisestä oireilusta jaetaan vaihtelevasti luokanopettajalle. Vaikka tiedon saamiseen vaikuttaa todennäköisesti myös erinäiset salassapitovelvollisuudet, kokivat luokanopettajat, että tiedon saamiseen liittyy myös peittelyä. Oppilaan psyykkiseen oireiluun liittyvää tiedonkulkua luokanopettajien ja muiden oppilaan kanssa työskentelevien moniammatillisten tahojen välillä tulisikin sujuvoittaa, sillä se tukisi varhaista puuttumista oppilaan psyykkiseen oireiluun ja tukisi edelleen myös oppilaan hyvinvointia. Varhainen puuttuminen on todettu merkittäväksi oppilaan ongelmien kasautumista tai syrjäytymistä ehkäiseväksi tekijäksi (ks. Oja 2012, 42; Ojala 2017, 91–92, Ruutu 2019).

Luokanopettajat kokivat, että psyykkisesti oireilevaa oppilasta tuettiin sekä moniammatillisen yhteisön tarjoamalla tuella että luokanopettajan tarjoamalla luokan sisäisillä pedagogisilla tukitoimilla. Tuen keinot mukailivat aikaisempien tutkimuksien tuloksia (ks. Ojala 2017, 77–79; Ruutu 2019, 206). Tässä tutkimuksessa sekä aiemmissa tutkimuksissa esille nousseet tukikeinot voidaan nähdä yleisen tuen (POPS 2014, 62–63) piiriin kuuluvina tukikeinoina. Tutkimuksen aineistosta nousi esille tunnetaidot psyykkisesti oireilevan oppilaan tukitoimena, erityisesti koko luokkaan kohdistettuina yhteisinä harjoituksina. Tunnetaitojen merkitys on nostettu esille myös aikaisemmassa kirjallisuudessa (ks. Jalovaara 2005; Lahtinen & Rantanen 2019; Talala 2019) sekä perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014, 20). Tunnetaidot voidaankin nähdä sekä psyykkistä oireilua ennaltaehkäisevänä toimintana että psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemisena.

Kodin ja koulun yhteistyön tärkeys oppilaan psyykkisen oireilun tukemisessa nousi esille tässä tutkimuksessa, mikä on linjassa aikaisempien tutkimustulosten kanssa (ks. Helin 2016; Ojala 2017; Ruutu 2019, 211). Toimiva yhteistyö

kodin ja koulun välillä tuki psyykkisesti oireilevan oppilaan auttamista. Onkin havaittu, että kodin ja koulun yhteistyö on tehokas keino oppilaan yksilöllisen tukemisen kannalta ja siitä on hyötyä sekä kodille että koululle (ks. Blomberg 2008; Hannukkala & Salonen 2008). Lisäksi aineistosta nousi esille useita mainintoja moniammatillisen oppilashuollon toimijoista ja heidän kanssaan tehdystä yhteistyöstä, mikä koettiin luokanopettajien kokemuksissa tärkeäksi. Luokanopettajat kokivat, että psyykkisesti oireilevaa oppilasta tukee koulun kontekstissa erityisesti koulukuraattori sekä erityisopettaja. Tutkimuksesta nousi kuitenkin esille luokanopettajien kokemuksia hitaista ja puutteellisista toimista psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemisessa. Moniammatillisen oppilashuollon hitaat ja puutteelliset toimet ovat nousseet esille myös aikaisemmassa kirjallisuudessa (Huhtanen 2007, 188). Puutteellisen oppilashuollon taustalla voi vaikuttaa myös kuntien taloustilanne.

Tutkimukseen osallistuneet luokanopettajat kokivat, että heidän tietotaitonsa eivät olleet riittävät käytännön opetustyössä ilmeneviin ammatillisiin haasteisiin nähden. He myös kokivat, ettei luokanopettajakoulutus ole tarjonnut riittävästi erityispedagogiikan osaamista, mikä voidaan tulkita myös kritiikkinä nykyisen luokanopettajakoulutuksen sisältöä kohtaan. Tutkimuksen tulokset tukevat aikaisempaa kirjallisuutta (ks. Helin 2016; Ojala 2017; Pönkkö 2005), jonka mukaan opettajien ammatilliset valmiudet ovat näkyneet riittämättöminä psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen.

Luokanopettajien ammatillisiin valmiuksiin koettiin vaikuttavan myönteisesti esimerkiksi muut opinnot, joiden nähtiin lisäävän luokanopettajien tietotaitoja psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen. Tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä ammatillisiin valmiuksiin liitettiin tekijöitä lähinnä kielteisessä valossa (ks. Ojala 2017) ja ammatillisiin valmiuksiin myönteisesti vaikuttavat tekijät nousivat esille vasta tämän tutkimuksen haastatteluissa. Haastatteluun osallistuneiden luokanopettajien kokemusten mukaan luokanopettajaopintojen ulkopuolella suoritettavat opinnot tarjosivat oppilaiden psyykkisen oireilun kohtaamiseen enemmän ammatillisia valmiuksia kuin luokanopettajakoulutus. Onkin mielenkiintoinen tulos, miksi muut opinnot tarjoavat enemmän valmiuksia kuin itse luokanopettajakoulutus, jonka pitäisi valmistaa luokanopettajia työelämään ja erilaisten oppilaiden kohtaamiseen opetustyössä. Tutkimuksessa nousi kuitenkin esille luokanopettajien pohdintaa myös siitä, voiko luokanopettajakoulutus tarjota

valmiita valmiuksia psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen. Osa luokanopettajista koki, että nämä taidot kertyvät vasta työ- ja elämäkokemuksen myötä. Nykyinen luokanopettajakoulutus pitää sisällään jo runsaasti laaja-alaisia sisäistettäviä aihealueita, joten on mahdollista, että vastavalmistunut luokanopettaja ei välttämättä ole työelämään siirtyessään pystynyt tätä kaikkea sisältöä vielä täydellisesti omaksumaan. Mielenterveyshäiriöiden hoitaminen ei kuulu luokanopettajien varsinaiseen työnkuvaan, mutta voidaan pohtia, riittävätkö noviisiopettajien ammatilliset valmiudet ylipäätään erilaisten oppilaiden yksilölliseen kohtaamiseen. Luokanopettajien tulisi kuitenkin taata oppilaiden oppiminen ja kokonaisvaltainen kehitys mahdollisesta psyykkisestä oireilusta huolimatta (Kaltiala-Heino ym. 2010).

Tähän tutkimukseen osallistuneet luokanopettajat kokivat jääneensä yksin psyykkisesti oireilevan oppilaan kanssa. Lisäksi he kokivat, että luokanopettajan työ oli monin tavoin kuormittavaa. Tutkimuksen aineistosta nousi esille myös maininta siitä, että etenkin nuoret ja vastavalmistuneet opettajat uupuvat nopeasti saavuttuaan työelämään työn kuormittavuuden takia. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on noussut huoli luokanopettajien työssä jaksamisesta (ks. Blomberg 2008; Ojala 2017). Opettajien uupuminen voi johtua puutteellisista ammatillisista valmiuksista ja opettajien omasta avuttomuuden tunteesta oppilaisiin liittyvissä haastavissa tilanteissa (Blomberg 2008), kuten psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamisessa. Oppilaan psyykkinen oireilu vaikuttaa erityisesti pitkään jatkuneena opettajan voimavaroihin ja edelleen työssä jaksamiseen (Ojala 2017, 96). On huolestuttavaa, että luokanopettajakoulutuksen luomien ammatillisten valmiuksien ja todellisen työelämän vaatimien haasteiden välillä näyttää olevan opettajaa kuormittava ristiriita (Blomberg 2008, 211), joka voi johtaa pahimmillaan opettajan uupumukseen, sairauspoissaoloihin tai jopa alanvaihtoon (ks. esim. Tuuliainen 2018, 43). Opettajakunnan uupumisella voi olla myös laajempia vaikutuksia yhteiskuntaan, sillä yhteiskunnallisesti merkittävänä työtehtävänä tarvitaan tulevaisuudessakin riittävästi ammattitaitoisia ja työssään hyvinvoivia luokanopettajia tulevien sukupolvien tärkeään opetus- ja kasvatustyöhön.

Tässä tutkimuksessa nousi esille kaksi mainintaa kevään 2020 koronatilanteesta, jossa maamme asetettiin poikkeustilaan. Luokanopettajat nostivat esille huolensa siitä, että oppilaat viettävät loppukevään kotona, eikä luokanopettajalla ole samanlaisia lähikohtaamisia oppilaidensa kanssa. Luokanopettajat kertoivat,

että poikkeustilan vuoksi osa oppilashuollon toimista peruuntui, mikä voi vaikuttaa heikentävästi oppilaiden hyvinvointiin. Kaikilla oppilaille ei välttämättä ole turvallista aikuista tai asuinympäristöä tukenaan, mikä voi lisätä oppilaiden psyykkisen oireilun määrää lähitulevaisuudessa. Lähiopetus olisi tärkeää psyykkisesti oireilevien oppilaiden tukemisessa, sillä etäopetuksessa oppilas ei välttämättä saa samanlaista huomiota ja tukea kuin koulussa. Tukea, kuten oppilashuollon palveluita, tarjotaan Opetus- ja kulttuuriministeriön (2020) mukaan vain sen laajuisena kuin se on poikkeusoloissa mahdollista.

6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tämä aineistonkeruumenetelmä soveltui tähän tutkimukseen hyvin, sillä sen avulla saatiin suhteellisen kattavat vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Hirsjärvi ja Hurme (2018, 36) toteavat puolistrukturoidun teemahaastattelun soveltuvan hyvin emotionaalisesti arkojen aiheiden tutkimiseen. Kokemuksia tutkittaessa haastateltavien tulisi pystyä vapaasti avaamaan omia kokemuksiaan (Laine 2018, 33), mikä toteutui tässä tutkimuksessa hyvin teemahaastattelun avulla. Haastateltavilla oli mahdollisuus viedä keskustelua myös jonkin verran ennalta suunnittelemaniin suuntiin, mikä monipuolisti saatua tutkimusaineistoa. Lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus kertoa vain niistä asioista, joista he kokivat puhumisen olevan luontevaa. Esimerkiksi työssä jaksamiseen liittyvistä teemoista keskusteltiin pitkälti luokanopettajien ehdoilla.

Kokematon haastattelija voi tehdä haastattelun aikana monia virheitä (Hirsjärvi & Hurme 1982, 103), mikä on hyvä huomata tämänkin tutkimuksen yhteydessä. Tutkimusta analysoitiin laadullisella aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla. Analysointi eteni hermeneuttisen kehän mukaisesti, sillä tutkijoiden käsitykset muokkautuivat aineiston sisällön mukaisesti (Laine 2018, 33). Aineisto käytiin läpi useita kertoja, jotta tutkijoiden tulkinnat vastaisivat mahdollisimman autenttisesti ja läpinäkyvästi haastateltavien omia tulkintoja (Laine 2018, 33). Hermeneuttisen kehän käyttö analysointivaiheessa saattoi mahdollisesti vähentää virheellisten tulkintojen mahdollisuutta.

6.1.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tämän tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan Eskolan ja Suorannan (1998, 212–213) mallin mukaisesti, jolloin luotettavuutta tarkastellaan seuraavien kriteerien kautta: uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Tutkimuksen uskottavuus syntyy siitä, että tutkijoiden tulkinnot vastaavat haastateltavien kokemuksia (Eskola & Suoranta 1998, 212). Tässä tutkimuksessa uskottavuutta lisäsi tutkijatriangulaatio, sillä tutkijat keskustelivat tulkinnoistaan avoimesti päätyäkseen yhteneväisiin tulkintoihin, mikä mahdollisesti lisäsi tulosten objektiivisuutta (Eskola & Suoranta 1998, 215). Tämän tutkimuksen tuloksien yhteyteen lisättiin literoidusta aineistosta luokanopettajien sitaatteja, joiden avulla tutkijoiden tulkintoja tehtiin läpinäkyviksi ja perustelluiksi.

Tutkija vaikuttaa aina tutkimukseensa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tämän tutkimuksen tulkinnot eivät ole näin ollen ainoita mahdollisia. Lisäksi täytyy huomioida, että tässä tutkimuksessa tutkijat ovat tehneet luokanopettajien tulkinnoista omia tulkintoja (ks. Laine 2018, 33), joilla saattaa olla vaikutus tutkimuksen tulosten luotettavuuteen. Tässä tutkimuksessa on esitelty vain yksi näkökulma psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamisesta, sillä tutkimuksessa haluttiin keskittyä nimenomaan luokanopettajien kokemuksiin oireilevan oppilaan kohtaamisesta alakoulun arjessa.

Tutkimuksessa esiin tulleet tulokset heijastuvat luokanopettajien omista havainnoista oppilaan psyykkisen oireilun suhteen. Alun perin tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella luokanopettajien kokemuksia kohdata oppilaita, joilla on terveydenalan ammattilaisen diagnosoima mielenterveyshäiriö. Haastattelujen edetessä huomattiin, että luokanopettajat nostivat esille myös diagnosoimattomien oppilaiden oireilun, minkä takia tutkimuksessa siirryttiin puhumaan oppilaiden psyykkisestä oireilusta mielenterveyshäiriöiden sijaan. On kuitenkin huomattava, että luokanopettajien tulkinta psyykkisestä oireilusta eivät välttämättä pohjaudu totuuteen, sillä luokanopettajilla ei ole pätevyyttä diagnosoida mielenterveyshäiriötä. Tutkimukseen osallistuneiden luokanopettajien oppilaat sekä oppilaiden kanssa työskentelevät muut moniammatilliset asiantuntijat voivat nähdä oppilaan oireiluun liittyvät tilanteet eri tavalla.

Eskola ja Suoranta (1998, 212) liittävät tutkimuksen siirrettävyyteen tutkimustulosten yleistettävyyden laajempaan väestöön. Tämän tutkimuksen aineisto

oli suppea (n=5), minkä takia tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää laajempaan kohderyhmään. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada aiheesta perustietoa sekä lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, mikä on laadulliselle tutkimukselle tyypillistä (Eskola & Suoranta 1998, 19). Tämän tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että otokseen sisältyi luokanopettajia uransa eri vaiheilta ja luokanopettajien iät vaihtelivat 30–61 vuoden välillä. Näin ollen saatiin monipuolisia kokemuksia oppilaan psyykkiseen oireiluun liittyen. Koska tutkimus keskittyi luokanopettajien kokemuksiin, olisi eri tutkimusotoksella voinut saada erilaisia tuloksia. Tutkimus lisäsi kuitenkin tietoa yhteiskunnallisesti merkittävän ja ajankohtaisen, mutta vähän tutkitun aiheen tutkimuskontekstissa, mikä voidaan katsoa tutkimuksen yhdeksi vahvuudeksi.

Tutkimuksen varmuuteen vaikuttaa ennustamattomasti vaikuttavat tekijät (Eskola & Suoranta 1998, 213). Tutkimukseen vaikutti vahvasti kevään 2020 koronapandemiatilanne ja siitä seurannut koko maata koskeva poikkeustila, sillä sen vuoksi aineisto jouduttiin keräämään puhelinhaastatteluina yksilöllisten, kasvokkain järjestettyjen haastattelujen sijaan. Haastateltavien löytäminen koettiin haastavaksi, minkä takia haastateltavia etsittiin myös internetin välityksellä.

Eskolan ja Suorannan (1998, 213) viimeinen tutkimuksen luotettavuutta koskeva kriteeri käsittelee vahvistuvuutta, jonka mukaan tutkimuksen tuloksia tarkastellaan muiden vastaavien tutkimustulosten valossa. Huolimatta pienestä aineistosta, tämän tutkimuksen tulokset ovat linjassa aikaisempien tutkimustulosten ja kirjallisuuden kanssa, minkä voidaan katsoa tukevan tämän tutkimuksen luotettavuutta.

6.1.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, jolloin tutkimuksessa noudatettiin jokaisen yksilön itsemääräämisoikeutta. Tutkimukseen osallistuville luokanopettajille jaettiin tutkimussuunnitelma sekä saatekirje (ks. liite 3), josta kävi ilmi osallistumisen olevan vapaaehtoista sekä mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen ilman seuraamuksia. Näiden dokumenttien avulla osallistuvilla luokanopettajilla oli mahdollisuus tutustua tutkimukseen etukäteen. Tutkittavat eivät myöskään saaneet mitään korvausta tutkimukseen osallistumisesta. Lisäksi tätä tutkimusta varten hankittiin tarvittavat asianmukaiset tutkimusluvut

sekä haastateltavilta kysyttiin erikseen lupaa puhelun äänittämisestä sekä tutkimusaineiston käytöstä kandidaatintutkielmassa. Tutkittaville kerrottiin, että mikäli he eivät erikseen anna lupaa aineistojen säilyttämiseen mahdollista pro gradu - tutkielmaa varten, haastatteluaineistot tullaan tuhoamaan tutkielman virallisen palautuksen jälkeen.

Koska tämän tutkimuksen aiheen, oppilaiden psyykkisen oireilun, käsitteleminen voi olla luokanopettajille sensitiivinen aihe puhua, on erityisen tärkeää pitää huolta siitä, ettei tutkimukseen osallistuminen tuota luokanopettajille haittaa missään tutkimuksen vaiheessa tai sen jälkeen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7). Tästä pidettiin huolta esimerkiksi yksityisyyden suojaamisen keinoin. Tutkimuksessa huolehdittiin tutkimukseen osallistuneiden luokanopettajien anonymiteetista jättämällä litteroinnin yhteydessä haastateltavien henkilöllisyys pois. Litteroidut aineistot on pidetty suojassa salasanojen takana Tampereen yliopiston Office365-palvelussa. Tutkimuksen tulokset esitettiin siten, etteivät luokanopettajat ole tunnistettavissa tuloksista, ja sitaattien yhteydessä käytetyt numerot ovat sattumanvaraisesti arvottuja. Vaikka haastatteluiden toteuttaminen puhelinhaastatteluina ei ollut alkuperäinen suunnitelma, on siitä voinut olla tutkimukselle myös hyötyä. Se, että haastattelun aikana tutkijat eivät nähneet tutkitavan kasvoja, eleitä tai ilmeitä, on saattanut helpottaa tutkittavaa sensitiivisestä asiasta kertomista avoimesti.

6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

6.2.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Lasten psyykkistä oireilua koulutuksen kentällä on tärkeää tutkia, sillä aihetta on tutkittu vähäisesti sen ajankohtaisuuteen ja merkittävyyteen nähden. Tämän tutkimuksen tärkein anti on se, että luokanopettajat kokevat havaitsevansa oppilaan psyykkistä oireilua alakoulun arjessa, mutta luokanopettajilla ei ole välttämättä riittäviä ammatillisia valmiuksia oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamiseen. Riittämättömät valmiudet ja kuormittava työ vaikuttavat luokanopettajien työssä jakamiseen huolestuttavalla tavalla.

Tämän tutkimuksen aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä. Lapsuudessa koetut mielenterveyshäiriöt ennustavat myös aikuisiän psyykkistä oireilua (Honkanen

ym. 2010, 281; Sourander ym. 2005), minkä takia varhainen puuttuminen oppilaan psyykkiseen oireiluun olisi ensiarvoisen tärkeää. Varhain aloitetulla tuella voidaan vähentää psyykkisestä oireilusta aiheutuvien haasteiden kasautumista sekä vaikeutumista (Oja 2012, 42; Ojala 2017, 91–92). Tällaisella varhaisella preventiolla on Ojalan (2017, 91–92) mukaan vaikutusta myös yhteiskuntaan ja sen talouteen. Tässä tutkimuksessa nousi esille myös kunnan ja koulujen rajalliset aika- ja henkilöresurssit, mitkä olivat toisinaan johtaneet siihen, ettei psyykkisesti oireilevia oppilaita ollut pystytty tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla. Jotta psyykkisesti oireilevia oppilaita voitaisiin tukea riittävän hyvin koulun arjessa, tulisi kunnan tarjoamien resurssien vastata todellista tarvetta.

Luokanopettajien kokemukseen työn kuormittavuudesta vaikuttaa tutkijoiden näkemyksen mukaan opettajien yksinjäämisen kulttuuri, joka ei tue luokanopettajien työssä jaksamista. Kouluilta ei tunnu löytyvän yhteistä linjaa, miten erilaisissa haastavissa tilanteissa kuuluisi toimia, mikä on havaittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. Teperi ym. 2018). Tämän tutkimuksen tulosten valossa voitaisiin todeta, että kouluissa tulisi sopia ja luoda koululle yhteinen linja oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamiselle. Tutkimukseen osallistuneet luokanopettajat nostivat esille tarpeen koulun yhteisistä toimintaohjeista ja konkreettisista tukkeinoista psyykkisesti oireilevan oppilaan auttamiseksi. Lisäksi tutkimukseen osallistuneet luokanopettajat toivoivat ohjeistusta siitä, mihin moniammatillisiin tahoihin luokanopettajan tulisi olla yhteydessä oppilaan psyykkiseen oireiluun liittyvissä tilanteissa. Myös uhkaavien tilanteiden varalle luokanopettajat toivoivat selkeää toimintamallia – jopa lainsäädännön tasolta saakka. Mikäli koululta löytyisi selkeä toimintamalli oppilaan psyykkisen oireilun kohtaamiselle, ei opettajien voimavarat ja työaika kuluisi perusasioiden selvittämiseen, vaan aikaa jäisi oppilaan tukemiselle.

Tulosten mukaan luokanopettajat joutuvat tekemään oppilaaseen kohdistuvia päätöksiä nopeasti oman maalaisjärkensä varassa, minkä luokanopettajat voivat kokea raskaaksi. Tässä tutkimuksessa nousi esille myös kommentteja luokanopettajien omasta syyllisyyden tunteesta, sillä he kokivat, että heidän omat oppilaaseen kohdistuneet tukitoimet olivat olleet riittämättömiä oppilaan auttamiseksi. Luokanopettajien kokema syyllisyyden tunne voi osaltaan vaikuttaa siihen, etteivät luokanopettajat välttämättä halua jakaa kokemuksiaan haastavista

tilanteista kollegoidensa kanssa. Työyhteisöllä on suuri merkitys siinä, että luokanopettajat pystyvät käsittelemään yhdessä myös vaikeampia aiheita ja saamaan niihin vertaistukea.

Luokanopettajat kokivat, etteivät heidän ammatilliset valmiutensa ole riittävät psyykkisesti oireilevan oppilaan kohtaamiseen. Onkin pohdittava, miten luokanopettajakoulutusta tulisi tulevaisuudessa kehittää, jotta luokanopettajat kokisivat ammatilliset valmiutensa käytännön työhaasteisiin nähden riittäviksi. Erityispedagogiikan opinnot nousivat tämän tutkimuksen haastatteluissa usein esille, ja niitä toivottiin pakolliseksi osaksi kaikkien luokanopettajien perusopintoja. Inklusion ja integraation myötä jokainen luokanopettaja tulee kuitenkin kohtamaan erilaisia oppijoita sekä tuen tarvitsijoita arjen opetus- ja kasvatustyössä. Toisaalta mielenterveyshäiriöiden hoitaminen ei kuulu luokanopettajien varsinaiseen työkuvaan, minkä takia muiden ammatillisten tahojen olisi otettava enemmän vastuuta psyykkisesti oireilevan oppilaan tukemisesta ja vähennettävä omalta osaltaan luokanopettajien jo nyt suurta työtaakkaa. Moniammatillisen oppilashuollon sekä kunnan tarjoamien terveydenhuollon palvelujen resursseja tulisi tarkastella, jotta psyykkisesti oireilevien oppilaiden tukemista voitaisiin tehostaa.

6.2.2 Jatkotutkimusideat

Tässä tutkimuksessa nousi esille useita jatkotutkimusaiheita. Alakouluikäisten lasten mielenterveyshäiriöitä ja psyykkistä oireilua ei ole tutkittu vielä kovinkaan paljoa. Olisi tärkeää tehdä psyykkiseen oireiluun liittyen tutkimusta myös oppilaiden näkökulmasta. Vaikka aiheen käsittely voi olla emotionaalisesti sensitiivistä, oikeanlaisella tutkimusmenetelmällä aiheesta voisi saada hedelmällistä tietoa.

Tässä tutkimuksessa nousi esille tunnetaitojen tärkeys oppilaan psyykkisen oireilun tukemisessa. Olisi myös tärkeää tutkia, kokevatko luokanopettajat saaneensa riittävästi valmiuksia tunnetaitokasvatukseen luokanopettajakoulutuksesta. Tunnetaidot ovat osana perusopetuksen opetussuunnitelmaa (POPS 2014, 20), minkä takia voisi olettaa, että jokaisella luokanopettajalla tulisi olla riittävästi valmiuksia tunnekasvatuksen toteuttamiseen alakoulussa.

Viimeisenä jatkotutkimusideana nostetaan esiin luokanopettajien työelämän valmiuksien ja työssä jaksamisen tutkiminen. Tutkimuksessa nousi esiin

huolestuttavia havaintoja luokanopettajien työssä jaksamisesta. Koska ammatilliset valmiudet ja työssä jaksaminen olivat vain pieni osa tätä tutkimusta, olisi aihetta tärkeää tarkastella myös laajemmin esimerkiksi tutkimalla, kuinka luokanopettajien jaksamista voitaisiin tukea aikaisempaa paremmin.

7 LÄHTEET

- Ahonen, A. 2010. Psychosocial Well-being of Schoolchildren in the Barents Region A Comparison from the Northern Parts of Norway, Sweden and Finland and Northwest Russia. Academic Dissertation. University of Lapland. Viitattu 2.4.2020. Saatavissa: [https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61658/Arto K Ahonen väitöskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61658/Arto_K_Ahonen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
- Blomberg, S. 2008. Noviisiopettajana peruskoulussa. Aloittelevien opettajien autenttisia kokemuksia ensimmäisestä opettajavuodesta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Viitattu 2.4.2020. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20025/noviisio.pdf>.
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Väitöskirja. Turun yliopisto. Viitattu 2.4.2020. Saatavissa: <https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Eskola, J. 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 180–200.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hannukkala, M. & Salonen, K. 2008. Hyvän mielen koulu – Mielenterveys lapsuuden ja nuoruuden voimaksi. Suomen mielenterveysseura. Viitattu 12.3.2020. Saatavissa: <https://docplayer.fi/2994272-Hyvan-mielen-koulu-mielenterveys-lapsuuden-ja-nuoruuden-voimaksi-suomen-mielenterveysseura.html>.

- Heikkilä, A. 2010. Kodin ja koulun yhteistyö vanhempien arvioimana. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa: <https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/66285/gradu2010heikkila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Helin, L. 2016. Psykkisesti oireilevien lasten ja nuorten kohtaaminen – ammattilaisten näkökulma. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 12.3.2020. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/49873/URN-NBN-fi-jyu-201605212646.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
- Henriksson, C. 2012. Hermeneutic phenomenology and pedagogical practice. Teoksessa Friesen, N. Henriksson, C. & Saevi, T. (toim.) Hermeneutic phenomenology in education – Method and Practice. Rotterdam: Sense Publishers. Viitattu 26.3.2020. Saatavissa: <https://link.springer.com.libproxy.tuni.fi/content/pdf/10.1007%2F978-94-6091-834-6.pdf>.
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja Mieli – koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkanen, M., Moilanen, I., Taanila, A., Hurtig, T. & Koivumaa-Honkanen, H. 2010. Luokanopettaja lapsen mielenterveyden edistäjänä ja ennustajana. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 2010, numero 3, 277–282. Viitattu 14.2.2020. Saatavissa: <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo98606.pdf>.
- Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää – varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000.
- Huhtanen, K. 2011. Tuki tehostuu – laatua opetukseen. Teoksessa Huhtanen K. Tehostettu tuki perusopetuksessa: työvälineeksi pedagoginen ennakointi. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000.
- Huttunen, M. 2017. Mielenterveyden häiriöt. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 11.2.2020. Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lam00002.

- Huikko, E., Kovanen, L., Torniainen-Holm, M., Vuori, M., Lämsä, R., Tuulio-Henriksson, A. & Santalahti, P. 2017. Selvitys 5–12-vuotiaiden lasten mielenterveyshäiriöiden hoito- ja kuntoutuspalvelujärjestelmästä Suomessa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print.
- Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Pilot-kustannus Oy.
- Juntunen, S. & Nissilä, M-J. 2019. Kaikki lähtee siitä, että töissä on hyvä olla. Opettaja-lehden verkkojulkaisu 25.5.2019. Viitattu 24.4.2020. Saatavissa: <https://www.opettaja.fi/ajassa/kaikki-lahtee-siita-etta-toissa-on-hyva-olla/>.
- Järvelin, J., Kääriäinen, S. & Passoja, S. 2018. Psykiatrinen erikoissairaanhoido 2017. Tilastoraportti 33/2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 27.2.2020. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136978/tr33_18.pdf?sequence=5&isAllowed=y.
- Kaltiala-Heino, R., Ranta, K. & Fröjd, S. Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim, vuosikerta 2010, numero 17, 2033–2039. Viitattu 14.2.2020. Saatavissa: <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99043.pdf>.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2011. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Lahtinen, A. & Rantanen, J. 2019. Tunnetaidot opetustyössä. Opas haastaviin tilanteisiin. Keuruu: PS-kustannus.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–42.
- Lindström, M. 2006. Kodin ja koulun välinen yhteistyö ja sen merkitys opettajan työn kuormittavuuteen. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/93848/gradu01335.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Lönnqvist, J. 2019. Mielenterveyden häiriöiden diagnostiikka ja luokittelu. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, A., Marttunen, M. & Partonen, T. Psykiatria. Viitattu 11.2.2020. Saatavissa: <https://www.oppiportti.fi/op/pkr00300/do>.

- Lönnqvist, J. & Lehtonen, J. 2019. Psykiatria ja mielenterveyden häiriöt. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, A., Marttunen, M. & Partonen, T. Psykiatria. Viitattu 11.2.2020. Saatavissa: <https://www.oppiportti.fi/op/pkr00300/do>.
- Lönnqvist, J. & Lehtonen, J. 2017a. Mielenterveyden häiriöiden diagnostiikka ja luokittelu. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, A., Marttunen, M. & Partonen, T. Psykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Lönnqvist, J. & Lehtonen, J. 2017b. Psykiatria ja mielenterveys. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, A., Marttunen, M. & Partonen, T. Psykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt – Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Tampere: Juvenes Print.
- Mielenterveyden keskusliitto. 2019. Mielenterveysbarometri 2019. Viitattu 26.3.2020. Saatavissa: <https://www.mtkl.fi/toimintamme/julkaisut/mielenterveysbarometri2019/>.
- Minkkinen, J. 2011. Opettaja ja lasten hyvinvointi. Teoksessa Oksanen, A. & Salonen, M. Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Viitattu 27.2.2020. Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66228/opettaja_ja_lasten_hyvinvointi_2011.pdf?sequence=1.
- Mullola, S. 2012. teachability and School Achievement – Is Student Temperament Associated with School Grades. Väitöskirja. University of Helsinki. Viitattu 24.4.2020. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37561/Teachabi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- OAJ. 2020. OAJ:n kysely: Yksittäisillä oppijoilla vaikeuksia, opetus sujuu etänä pääosin hyvin. OAJ:n tiedote 23.4.2020. Viitattu 24.4.2020. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/koronavirus-kysely/>.
- Oja, S. Oppilaan tuki. Teoksessa Oja S. (Toim.) Kaikille kelpo koulu: kolmiportaisen tuen toteuttaminen ja kehittäminen. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000.
- Ojala, T. 2017. Kun perusopetuksen oppilaat oireilevat psyykkisesti – Opettajien kokemuksia. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 4.2.2020 Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53185/978-951-39-6952-3_vaitos_17032017.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

- Opetusministeriö. 2007. Erityisopetuksen strategia. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79498/tr47.pdf>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Koronavirus ja siihen varautuminen opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla. Viitattu 14.4.2020. Saatavissa: <https://minedu.fi/koronavirus-ja-varautuminen>.
- Opetusministeriö. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa: <https://minedu.fi/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>.
- Palmer, R. 1969. On the definition, scope, and significance of hermeneutics. Teoksessa Palmer R. Hermeneutics. Evanston: Northwestern University Press. Viitattu 26.2.2020. Saatavissa: https://books.google.fi/books?hl=sv&lr=&id=9Ez-NdD4LmT0C&oi=fnd&pg=PR11&dq=Gadamer+hermeneutics&ots=Xkex5q0v0b&sig=3qVGhRtlQfIEGu3GnRJQiwGGDZ8&redir_esc=y#v=onepage&q=Gadamer%20hermeneutics&f=false.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (POPS). 2016. Opetushallitus. Viitattu 19.2.2020. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.
- Perusopetuslaki 628/21.8.1998, 2 §. Opetuksen tavoitteet. Viitattu 11.2.2020. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.
- Perusopetuslaki 628/21.8.1998, 3 §. Opetuksen järjestämisen perusteet. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.
- Perusopetuslaki 628/21.8.1998, 26 §. Oppivelvollisuus. Viitattu 11.2.2020. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.
- Pönkkö, M. 2005. Erityisoppilaan psykiatrinen hoitoketju. Hoitoketjun tarpeen ja toiminnan monitahoarviointi. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Viitattu 12.3.2020. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514279786.pdf>.
- Ruutu, P. 2019. Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa hoidettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukeminen perusopetuksessa ja sairaalaopetuksen koettut vaikutukset koulunkäyntiin. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Viitattu 12.4.2020. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305843/Psykiatr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

- Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry. Tallinna: AS Printon Trükikoda.
- Somersalo, H., Solantaus, T. & Almqvist, F. 2002. Classroom climate and the mental health of primary school children. *Nordic Journal of Psychiatry*. Vol. 56, Issue 4, 285–290. Viitattu 14.2.2020. Saatavissa: <http://search.ebsco-host.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=asn&AN=7377650&site=ehost-live&scope=site>.
- Sourander, A., Haavisto, A., Ronning, J., Multimäki, P., Parkkola, K., Santalahti, P., Nikolakaros, G., Helenius, H., Moilanen, I., Tamminen, T., Piha, J., Kumpulainen, K. & Almqvist, F. 2005. Recognition of psychiatric disorders, and self-perceived problems. A follow-up study from age 8 to age 18. *Journal of Child Psychology & Psychiatry* Vol. 46 Issue 10, 1124–1134. Viitattu 14.2.2020. Saatavissa: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=asn&AN=18316286&site=ehost-live&scope=site>.
- Sourander, A. & Marttunen, M. 2016. Lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden epidemiologia. Teoksessa Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Kuura, K. & Sourander, A. *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Viitattu 11.2.2020. Saatavissa: <https://www.oppiportti.fi/op/ljn00401/do>.
- Sourander, A., Niemelä, S., Santalahti, P., Helenius, H. & Piha, J. 2008. Changes in Psychiatric Problems and Service Use Among 8-Year-Old Children: A 16-Year Population-Based Time-Trend Study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. Vol.47, Issue 3, 317–327. Viitattu 14.2.2020. Saatavissa: <https://www-sciencedirect-com.libproxy.tuni.fi/science/article/pii/S0890856709623157>.
- Suorsa, T. 2011. Kokemuksen yksilöllisyys, yhteisyys ja yhteiskunnallisuus - Subjektitieteellisestä kokemustutkimuksesta. Teoksessa Latomaa, T. & Suorsa, T. *Kokemuksen tutkimus 2 - Ymmärtävän psykologian syntyhistoriaa ja kehityslinjoja*. Tampere: Juvenes Print, 174–231.
- Teperi, A-M., Lindfors, E., Kurki, A-L., Somerkoski, B., Ratilainen, H., Tiikkaja, M., Uusitalo, H., Lantto, E. & Pajala, R. 2018. Turvallisuuden edistäminen opetuslalla. Edusafe-projektin loppuraportti. Työterveyslaitos. Viitattu

- 16.4.2020. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136842/EduSafe_Loppuraportti.pdf?sequence=4&isAllowed=y.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2011. Tautiluokitus ICD-10 - Luokitukset, termistöt ja tilasto-ohjeet. Mikkeli: StMichel Print. Viitattu 2.4.2020. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80324/15c30d65-2b96-41d7-aca8-1a05aa8a0a19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Tetri, H. 2009. Lasten mielenterveyshäiriöiden varhainen tunnistaminen opettajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 27.2.2020. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/80525/gradu03501.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa – Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 21.4.2020. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.
- Tuuliainen, E. 2018. Opettajankoulutuksesta uudelle alalle – Luokanopettajien uratarinoita alanvaihdosta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.4.2020. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60077/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201811014594.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Van Manen, M. 2016. Human science. Teoksessa van Manen. Researching Lived Experience – Human science for an Action Sensitive Pedagogy. New York: Roudledge. Viitattu 26.2.2020. Saatavissa: https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=1LZmDAAQ-BAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Researching+lived+experience+human+science+for+an+action+sensitive+pedagogy&ots=qViD4Yeqf1&sig=HPco9J2taJdITIEu3YuWB9KIN0g&redir_esc=y#v=onepage&q=Researching%20lived%20experience%20human%20science%20for%20an%20action%20sensitive%20pedagogy&f=false.

- Vuokila-Oikkonen, P. 2012. Mielenterveyden edistäminen peruskoulun alakou-
lussa, yläkoulussa, lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa ja ammattikor-
keakoulussa. Teoksessa Honkanen, H., Kiviniemi, L. & Kylmä, J. (toim.) Pii-
riltä yliopiston kautta siviiliin, 50–57. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa:
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45877/oamk_tkjul-
kaisu_52.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45877/oamk_tkjul-kaisu_52.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
- Weare, K. & Nind, M. 2011. Mental health promotion and problem prevention in
schools: what does the evidence say? Health Promotion International, Vol
26, 29–69. Viitattu 17.3.2020. Saatavissa: [http://web.a.ebscohost.com.lib-
proxy.tuni.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=32e69847-ffc0-4f03-
afad-f62d72fe7814%40sessionmgr4006](http://web.a.ebscohost.com.lib-proxy.tuni.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=32e69847-ffc0-4f03-afad-f62d72fe7814%40sessionmgr4006).
- Ylen lehdistötiedote. 2018. Lapsen elämä on monimutkaistunut ja psykiatrista
hoitoa haetaan enemmän kuin koskaan – Lue viiden kipukohdan lista siitä,
mikä hoidossa mättää. Viitattu 14.2.2020. Saatavissa: [https://yle.fi/uuti-
set/3-10527451](https://yle.fi/uutiset/3-10527451).

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

TAUSTATIEDOT

Alkuun:

- Ketä olemme
- Mitä teemme
- Kandiin: saako äänittää ja käyttää osana kandidaatintutkielmaa

Omat taustat

- Oma ikä?
- Valmistumisvuosi?
- Pätevyys? (erikoistumisopinnot/sivuaineopinnot)
- Montako työvotta? Kerro työhistoriasta (onko opetuksessa ollut 1-6-luokkalaisia, vai oletko erikoistunut esimerkiksi alkuopetukseen)

ILMAANTUVUUS

Oletko kohdannut oppilaita, joilla on joku mielenterveyden häiriö? Miten se on ilmennyt?

- Mistä häiriöstä on ollut kyse? (mieliala, ahdistuneisuus, persoonallisuus, käyttäytymis ja skitsofreeniformiset)
 - o Kuinka tärkeäksi koet tiedon oppilaan mielenterveyshäiriöstä suhteessa omaan työhön
 - Mistä olet saanut tiedon? (aloite opettajalta vai vanhemmilta)
 - Koska sait tiedon?
 - o Miten se ilmeni koulunkäynnissä tai työssäsi?
 - Miten se vaikutti työhösi opettajana? Opetuksessa, luokkatilanteessa tms.
 - o Muuta mitä haluat kertoa?

TUKI

Miten olet voinut tukea mielenterveydenhäiriöstä kärsivää oppilasta koulun arjessa?

- Millä keinoin pystyt tukea oppilasta?
 - o Konkreettiset keinot?
 - o Koulu, oppilashuolto tms.
 - o Koulun resurssit
 - o Muut keinot?

VALMIUDET

Millaisiksi koet valmiutesi oppilaan tukemiseen?

- Koetko, että sinulla on riittävät valmiudet tukea mielenterveyden häiriöstä kärsivää oppilasta?
 - o Missä olisit tarvinnut lisävastusta?
 - Yliopisto, työpaikka, vanhemmat?
 - Keneltä olisit halunnut tukea?
 - Kollegat, rehtorit, opetushuolto, koulun ulkopuoliset tahot
 - o Miten valmiuksia suhteessa omaan jaksamiseen?
 - Vaikuttaako valmiutesi työssä jaksamiseen

SAATEKIRJE FACEBOOK-RYHMIIN

Onko sinulla kokemusta psyykkisesti oireilevan oppilaan opetuksesta? Millaisin keinoin olet pystynyt tukemaan oppilasta? Millaisiksi koet omat valmiutesi kohdata psyykkisesti oireileva oppilas koulun arjessa? Olisiko sinulla aikaa n. 30 minuuttia kestävään etähaastatteluun?

Tarvitsisimme kipeästi kokemuksia aiheesta! Olisimme *erittäin kiitollisia* ajastasi näiden vaikeiden aikojen keskellä. Auttaisitko meitä saamaan tutkimuksemme sekä kandidaatin tutkintomme valmiiksi vielä tänä keväänä?

Olemme siis Tampereen yliopiston luokanopettajaopiskelijoita ja teemme kandidaattitutkielmaa koskien luokanopettajien keinoja ja valmiuksia kohdata alakouluikäisiä lapsia, jotka kärsivät mielenterveyshäiriöistä. Olisimme erittäin kiitollisia, jos saisimme haastatella vielä noin 3-5 luokanopettajaa aiheeseemme liittyen. Vallitsevan tilanteen takia haastattelut toteutetaan etähaastatteluina. Jos sinulla on kokemuksia mielenterveyshäiriöstä kärsivän lapsen kohtaamisesta koulutuksen kentällä, eikä sinulla ole luokanopettajan pätevyyden lisäksi erityisopettajan pätevyyttä ja olisit valmis etähaastatteluun, otathan yhteyttä meihin! Kerromme mielellämme sähköpostitse lisää tutkimuksesta, sen toteuttamisesta sekä aiheesta!

Ymmärrämme, että tämä aika on monille todella kiireistä ja siksi arvostaisimme todella paljon, mikäli voisit osallistua tutkimukseemme. Kiitos jo etukäteen!

Tsemppiä kaikille loppuviikkoon, teette todella arvokasta työtä! ♥

Elisa Niemistö ja Emma Teperi
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteen ja kulttuurin tiedekunta
etunimi.sukunimi@tuni.fi

SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE LUOKANOPETTAJILLE

Arvoisa luokanopettaja!

Olemme Tampereen yliopiston kolmannen vuosikurssin luokanopettajaopiskelijoita ja olemme tekemässä kandidaatintutkielmaa, jota varten haluaisimme haastatella luokanopettajia. Tutkimuksemme kohteena ovat luokanopettajat, joilla ei ole erityisopettajan pätevyyttä. Kandidaatintutkielma käsittelee luokanopettajien valmiuksia ja konkreettisia keinoja kohdata mielenterveyshäiriöistä kärsiviä lapsia. Aiheestamme tutkimuksia löytyy vähän, jonka takia tällä tutkimuksella olisi tärkeä merkitys yhteiskunnallisesti.

Oppilaiden hyvinvointi ja mielenterveys puhututtavat mediassa paljon. Koululla ja opettajilla voidaan nähdä olevan tärkeä rooli oppilaiden hyvinvoinnin tukemisessa. Koulu on osana havainnoimassa oppilaan hyvinvointia ja jaksamista, joten opettajilla on erinomainen paikka tunnistaa mielenterveyshäiriöitä ja ohjata oppilaita oikeanlaisen avun piiriin. Opetussuunnitelman mukaisesti jokainen oppilas tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että hänen oppimisesta ja hyvinvoinnista välitetään (OPS 2014, 15). Jokaisella on oikeus hyvään opetukseen ja oppimisesta syrjäytyminen merkitseekin sivistyksellisen oikeuksien toteutumatta jättämistä, joka taasen on uhka terveille kasvulle ja kehitykselle (OPS 2014, 15). Tästä syystä on tärkeää, että koulu tukee jokaista oppilasta yksilönä myös mielenterveydenhäiriön uhatessa, jotta opetussuunnitelman mukaiset arvot toteutuvat. Tämä kuitenkin edellyttää oppilaiden tuntemista. Mutta onko koululla tai opettajilla riittäviä resursseja tunnistaa ja tukea oppilaita siten, miten se olisi heidän hyvinvoinnilleen optimaalista?

Tutkimus toteutetaan teemahaastatteluilla etänä. Aineiston litterointi ja analysointi toteutetaan siten, että jokaisen anonymiteetti säilyy. Jokaisella haastatteluun osallistuvalla on oikeus vetäytyä tutkimuksesta missä tahansa vaiheessa ja jokaiselle osallistuneelle toimitetaan linkki valmiiseen tutkielmaan. Haastatteluaineistoja säilytetään salasanasuojatusti yliopiston Office365-palvelussa.

Vastaamme mielellämme kaikkiin mahdollisiin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Elisa Niemistö ja Emma Teperi

Elisa Niemistö ja Emma Teperi
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteen ja kulttuurin tiedekunta
etunimi.sukunimi@tuni.fi

ANALYSOINTIRUNKO (soveltaen Tuomi ja Sarajärvi 2018)

1. Jokaisesta haastattelusta tehty oma Word-tiedosto, johon haastattelu on litteroitu sanatarkasti. Haastateltavat H1-H5.
2. Teemat teemahaastattelurungon mukaisesti uuteen tiedostoon:
 - a. Taustatiedot
 - b. Ilmentyminen
 - c. Tuki
 - d. Valmiudet
3. Keräsimme teemoihin liittyviä sitaatteja oikein otsikoiden alle haastatteluaineistoista. Kumpikin kävi läpi kaikki haastattelut, mutta työskentelimme itsenäisesti (teemoittelu)
4. Vahvistimme tummemmalla luokkia, jotka nousivat esille teemojen alla
 - a. Esim. Tieto häiriöstä, kuinka näkyy luokassa tms
5. Kerättiin yleisemmät pointit ja havainnot uuteen tiedostoon oikeiden teemojen alle kandin esittelyä varten (karkeasti)
 - a. Tätä tiedostoa Teperi lähti rikastamaan lisäämällä perusteluita ja muita huomioita teemojen alle (lisäsi ne, mitkä oli jäänyt aiemmin pois)
 - b. Lopuksi Teperi laittoi tukkimiehen kirjanpidolla merkinnät, kuinka monessa haastattelussa tiedostoon nostetut pointit nousivat esille (pointit kirjattu tulokset-tiedoston pohjalta (sitaatit)
 - i. Kuinka moni haastateltavista mainitsee kodin ja koulun yhteistyön + missä valossa (tyypittely)
6. Niemistö; koko litteroidun aineiston siirtäminen samaan tiedostoon, haastattelijoiden kommenttien poistaminen. Tämän jälkeen aineiston koodaaminen värien avulla; maininnat ilmentymisestä, tuesta, valmiuksista tarkempien luokkien avulla: **MUUT AIKUISET**, **TUEN KONKREETTISET KEINOT**, **ILMAANTUVUUS**, **TIETO HÄIRIÖSTÄ**, **VALMIUKSIA LISÄÄVÄT**, **MISSÄ TARVITSISI LISÄAPUA**, **RESURSSIT**, **OMA JAKSAMINEN** (luokittelu)
7. Muistiinpanojen vertailu; löydettiinkö samoja asioita? Nousiko molempien analyyseissa yhtä monta kertaa sama asia → molempien analyysien tarkistaminen → luotettavuus. Eri luokista keskustelu
8. Tulosten kokoaminen taulukoiden avulla. Moniko nosti esille asian x? (kvantifiointi)
9. Etsittiin ja sovittiin yleisemmät "kategoriat" → tiivistettiin asioita yhden otsikon alle (kuulokkeet, lupa poistua luokasta → yksilölliset sopimukset)
10. Tulosten kirjoittaminen lopulliseen muotoon